

Regionalne dysparytety rozwoju społeczno-ekonomicznego

Mirosław Gorczyca, dr hab. n. ek., prof. w Katedrze Mikroekonomii, Wydział Ekonomiczny, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

1. Wprowadzenie

Jednym z najważniejszych kierunków strategii rozwoju społeczno-ekonomicznego naszego kraju powinno być wyrównywanie regionalnych dysparytetów w tym zakresie, oczywiście z wykorzystaniem zgodnych z zasadami ekorozwoju możliwości i naturalnych warunków poszczególnych regionów. Celem tego artykułu¹ jest ukazanie ważniejszych różnic poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego, w odniesieniu do 16 województw i grupujących je 6 regionów. Na tle obszernego spektrum danych Głównego Urzędu Statystycznego i 16 Wojewódzkich Urzędów Statystycznych zaprezentowane zostaną ważniejsze dane o regionalnej dyferencjacji rozwoju społeczno-ekonomicznego. Zaprezentowana w artykule faktografia oparta jest na szerokiej gamie regionalnej statystyki GUS-u oraz WUS-ów, w tym przede wszystkim na: *Roczniku Statystycznym Województw*, rocznikach statystycznych poszczególnych województw, informacjach o sytuacji społeczno-gospodarczej województw (kwartalniki dla kraju oraz 16 województw) i innych publikacjach statystycznych oraz informacjach z Internetu (stat.gov.pl) z danymi dotyczącymi statystyki regionalnej².

W opracowaniu zwrócono szczególną uwagę na ukazanie różnic dotyczących stanu w 2008 r. oraz — w miarę dostępności danych — przedstawiono zmiany, jakie nastąpiły od ustanowienia 16 województw (1998 r.). Umożliwiło to pokazanie — *grosso modo* — zmian w latach 1998–2008 w międzywojewódzkim rankingu rozwoju społeczno-ekonomicznego oraz na interesujące konstatacje o — *sui generis* — petryfikacji oraz — niestety — polaryzacji dysparytetów w tym zakresie.

Ze względu na ograniczoną objętość artykułu pokazano w nim najważniejsze — zdaniem autora — dysparytety rozwoju społeczno-ekonomicznego, przy czym komentarz do obszernego materiału faktograficznego ograniczono do najniezbędniejszego minimum.

¹ Artykuł stanowi bardzo zwięzłą kwintesencję zasadniczych wątków badawczych grantu autora zrealizowanego w WSliZ w Rzeszowie, pt. „Regionalne zróżnicowanie rozwoju społeczno-ekonomicznego”, Rzeszów 2010 (materiały powielane; s. 132, 81 tabel, 112 poz. bibl.).

² Chociaż w szeregu tabel podano jako źródło *Rocznik Statystyczny 2009*, to jego dane konfrontowano z innymi źródłami, których pełne wymienienie prowadziłoby do nadmiernej hipertrofii przypisów.

2. Warunki naturalne i ochrona środowiska

Powierzchnia Polski ma blisko 312,7 tys. km², w 16 województwach, które zgrupowano w 6 regionów (por. tab. 1.). Z punktu widzenia ich geograficznej konfiguracji, charakter struktury wykorzystania powierzchni, zarówno w poszczególnych regionach, jak województwach, jest mocno zróżnicowany. Wynika to przede wszystkim z warunków naturalnych oraz stopnia zagospodarowania i urbanizacji poszczególnych regionów i województw. Stąd ogromna regionalna dyferencjacja struktury wykorzystania powierzchni. I tak np. stopień lesistości przebiega jedynie od nieco $>1/5$ w województwach łódzkim i mazowieckim oraz całym regionie centralnym do $>1/2$ w województwie lubuskim oraz $>1/3$ w regionie północno-zachodnim, w którego skład ono wchodzi. Z kolei w najbardziej zurbanizowanym i uprzemysłowionym województwie śląskim tereny mieszkaniowe i przemysłowe (5,0%) znacznie przewyższyły udział średni dla kraju (1,1%) i najslabiej w tym zakresie rozwiniętych województwach, jak np. lubelskie (0,4%) czy podlaskie (0,5%).

Tabela 1.

Powierzchnia kraju i jej wykorzystanie w 2008 r. — według regionów

Wyszczególnienie	Ogółem		Użytki rolne	Lasy	Tereny			Grunty pod wodami	Nie-użytki	Pozostała powierzchnia
	w tys. ha	w %			miesz-kaniowe	prze-mysłowe	rekreacji i wypo-czynku			
	w % ogółem									
Polska	3126 7,9	100,0	60,8	29,5	0,8	0,3	0,2	2,0	1,6	4,7
region centralny	5377,7	17,2	70,1	21,9	1,0	0,3	0,1	0,9	1,0	4,6
łódzkie	1821,9	5,8	71,7	21,1	0,9	0,3	0,2	0,6	0,9	4,3
mazowieckie	3555,8	11,4	69,3	22,4	1,1	0,3	0,1	1,1	1,0	4,7
region południowy	2751,7	8,8	57,7	30,5	2,0	1,0	0,4	1,5	1,0	5,9
małopolskie	1518,3	4,9	61,7	28,9	0,9	0,5	0,2	1,5	0,7	5,5
śląskie	1233,4	3,9	52,8	32,4	3,3	1,7	0,6	1,4	1,2	6,5
region wschodni	7486,6	23,9	63,4	29,2	0,4	0,2	0,1	1,0	1,3	4,4
lubelskie	2512,3	8,0	71,1	22,6	0,3	0,1	0,1	0,8	0,9	4,0
podkarpackie	1784,6	5,7	54,6	37,4	0,5	0,3	0,2	1,1	0,6	5,4
podlaskie	2018,7	6,5	60,7	30,7	0,4	0,1	0,1	1,4	2,8	4,0
świętokrzyskie	1171,0	3,7	64,7	28,3	0,6	0,3	0,1	0,7	0,8	4,5
region północno-zachodni	6670,7	21,3	54,9	34,6	0,7	0,3	0,2	2,8	2,0	4,5
lubuskie	1398,8	4,5	41,0	50,5	0,6	0,2	0,2	1,7	1,3	4,5
wielkopolskie	2982,7	9,5	65,5	26,1	0,9	0,3	0,2	1,4	1,2	4,3
zachodniopomorskie	2289,2	7,3	49,6	36,0	0,5	0,3	0,3	5,2	3,4	4,7

Wyszczególnienie	Ogółem		Użytki rolne	Lasy	Tereny			Grunty pod wodami	Nie-użytki	Pozostała powierzchnia
	w tys. ha	w %			mieszkalniowe	przemysłowe	rekreacji i wypoczynku			
	w % ogółem									
region południowo-zachodni	2935,9	9,4	61,6	29,4	1,0	0,6	0,4	1,0	0,6	5,6
dolnośląskie	1994,7	6,4	60,2	30,3	1,0	0,7	0,4	0,9	0,7	5,9
opolskie	941,2	3,0	64,4	27,4	0,9	0,5	0,4	1,2	0,4	4,8
region północny	6045,5	19,3	57,1	30,6	0,7	0,2	0,2	4,3	2,7	4,3
kujawsko-pomorskie	1797,2	5,7	65,8	23,6	0,8	0,3	0,2	2,6	2,4	4,2
pomorskie	1831,0	5,9	51,1	36,9	0,9	0,3	0,2	4,0	2,3	4,4
warmińsko-mazurskie	2417,3	7,7	55,1	31,0	0,5	0,1	0,1	5,7	3,2	4,3

Źródło: *Regiony Polski*, GUS, Warszawa 2009.

Poszczególne regiony miały następujący udział w ogólnej powierzchni kraju: centralny — 17,2%, południowy — 8,8%, wschodni — 24,0%, północno-zachodni — 21,3%, południowo-zachodni — 9,4% i północny — 19,3%³.

Ważniejsze dane o stanie i ochronie środowiska w ujęciu regionalnym (por. tab. 2.) spektakularnie egzemplifikują dyferencjację w tym zakresie.

Tabela 2.

Ważniejsze dane o stanie i ochronie środowiska w 2008 r. — według regionów

Wyszczególnienie	Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w tys. t		Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania		Odpady (z wyłączeniem komunalnych) wytworzone na 1 km ² w t	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona (stan w dniu 31 XII)		
	pyłowych	gazowych (bez CO ₂)	ogółem w hm ³	w tym oczyszczone w % ogółem		w tys. ha	w % powierzchni ogólnej	na 1 mieszkańca w m ²
Polska	76,8	1785,4	2237,3	92,8	367,6	10112,5	32,3	2652
region centralny	13,5	301,3	356,4	89,4	200,4	1395,4	25,9	1800
łódzkie	6,8	144,4	123,8	92,7	211,7	342,6	18,8	1344
mazowieckie	6,7	156,9	232,6	87,7	194,7	1052,8	29,6	2023
region południowy	19,8	851,4	632,6	90,7	1593,8	1063,0	38,6	1340
małopolskie	5,7	156,2	268,9	98,9	563,5	790,4	52,1	2404
śląskie	14,1	695,2	363,7	84,7	2862,1	272,6	22,1	587

³ Obliczenia na podstawie: *Regiony Polski 2009*, dz. cyt.; por. także: *Rocznik Statystyczny Województwa 2009*, GUS, Warszawa 2009 oraz *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2009 r.*, GUS, Warszawa 2009.

Wyszczególnienie	Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w tys. t		Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania		Odpady (z wyłączeniem komunalnych) wytworzone na 1 km ² w t	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona (stan w dniu 31 XII)		
	pyłowych	gazowych (bez CO ₂)	ogółem w hm ³	w tym oczyszczane w % ogółem		w tys. ha	w % powierzchni ogólnej	na 1 mieszkańca w m ²
region wschodni	11,0	149,3	242,3	94,1	113,6	2758,6	36,8	4102
lubelskie	3,4	33,0	71,9	97,3	177,1	570,4	22,7	2639
podkarpackie	2,3	20,8	74,4	95,2	60,8	794,3	44,4	3783
podlaskie	1,3	11,2	40,1	99,7	41,5	645,1	32,0	5414
świętokrzyskie	4,0	84,3	55,9	84,3	182,3	748,7	63,9	5882
region północno-zachodni	13,1	232,2	463,1	95,5	174,5	1981,2	29,7	3248
lubuskie	1,4	29,2	35,5	95,0	50,5	547,7	39,2	5428
wielkopolskie	6,6	160,1	189,7	97,9	167,1	941,7	31,6	2772
zachodniopomorskie	5,1	42,9	237,9	93,7	260,0	491,8	21,5	2905
region południowo-zachodni	9,5	147,7	242,1	94,5	1178,1	615,8	21,0	1575
dolnośląskie	6,4	87,9	158,4	93,2	1691,4	359,7	18,0	1250
opolskie	3,1	59,8	84,0	96,8	90,2	256,1	27,2	2479
region północny	9,9	103,5	300,5	94,8	92,0	2298,6	38,0	4022
kujawsko-pomorskie	5,2	59,1	111,0	100,0	124,5	582,0	32,4	2814
pomorskie	3,3	34,9	139,4	90,0	135,9	597,2	32,6	2691
warmińsko-mazurskie	1,4	9,5	50,1	95,6	34,7	1119,4	46,3	7844

Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

Zróznicowany był regionalny poziom powierzchni krajobrazów chronionych (por. tab. 2.). Wynikało to z ich walorów środowiskowych. Najwyższy powierzchniowo ich odsetek miały województwa: świętokrzyskie (64%), małopolskie (52%) oraz warmińsko-mazurskie (46%), a jedynie ok. 1/5 dolnośląskie, lubelskie, łódzkie, śląskie i zachodniopomorskie, przy średniej dla Polski ok. 1/3 obszarów krajobrazu chronionego. W ujęciu *per capita* było to średnio >26 arów, w tym jedynie <6 w województwie śląskim oraz aż >78 w warmińsko-mazurskim (por. tab. 2.). Lesistość, która w skali kraju wynosiła w 2008 r. 29,0%, wynosiła w poszczególnych województwach od 21,0% w łódzkim do 48,9% w lubuskim⁴.

W 2008 r. wydano na środki trwałe służące ochronie środowiska ponad 8,5 mld zł, co stanowiło 9,0% ich ogółu w gospodarce narodowej. Udział ten przebiegał w poszczególnych województwach od 2,4% w warmińsko-mazurskim do

⁴ Por. także: *Leśnictwo 2009*, GUS, Warszawa 2009.

6,6% w opolskim i 6,0% w śląskim, najbardziej narażonym na antropogeniczne deformacje. W ujęciu *per capita* to właśnie w tym ostatnim była to najwyższa kwota (353 zł), o 58% większa od średniej krajowej oraz stanowiąca 360% minimalnego poziomu wojewódzkiego — w warmińsko-mazurskim. Mamy tu do czynienia z paradoksalnym przypadkiem, w którym region obszarowo najbardziej cenny środowiskowo ma najniższy poziom nakładów.

3. Ludność, zjawiska demograficzne i rynek pracy

Według stanu w końcu 2008 r., ludność kraju liczyła ok. 38 136 tys. mieszkańców, z czego 61,1% mieszkało w miastach (por. tab. 3.). W poszczególnych regionach znajdował się następujący odsetek ludności kraju: centralny — 20,3%, południowy — 20,8%, wschodni — 17,6%, północno-zachodni — 16,0%, południowo-zachodni — 10,3% i północny — 15,0%⁵. Różniący się znacząco udział mieszkańców w stosunku do zajmowanej przez poszczególne regiony powierzchni kraju spowodowany był różną gęstością ich zaludnienia. Uwaga ta odnosi się tak do regionów, jak i województw. W ujęciu międzyregionalnym rozpiętość w tym zakresie wynosiła 218 osób na 1 km² (od 70 w regionie północno-zachodnim do 288 w południowym). W odniesieniu do województw obszar zmienności (rozstęp wartości krańcowych) wynosił aż 318 osób na 1 km² powierzchni (od 59 w województwach podlaskim i warmińsko-mazurskim do 377 w śląskim).

Tabela 3.

Stan i rozmieszczenie ludności kraju w 2008 r. — według regionów

Wyszczególnienie	Ludność (stan w dniu 31 XII)				Przeciętne dalsze trwanie życia		Współczynnik dzietności ogólnej	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności
	ogółem	w tym kobiety	na 1 km ²	w miastach w % ogółu ludności	mężczyźni	kobiety		
	w tys.							
Polska	38135,9	19721,0	122	61,1	71,26	79,96	1,390	-0,4
region centralny	7753,4	4050,7	144	64,5	70,76	79,97	1,402	1,3
łódzkie	2548,8	1336,5	140	64,3	69,07	78,86	1,331	-0,7
mazowieckie	5204,5	2714,2	146	64,6	71,68	80,55	1,434	2,2
region południowy	7932,8	4100,1	288	66,2	71,66	79,69	1,348	-0,6
małopolskie	3287,1	1694,3	217	49,2	72,87	80,85	1,417	0,7
śląskie	4645,7	2405,8	377	78,2	70,89	78,91	1,298	-1,5

⁵ Obliczenia na podstawie: *Regiony Polski 2009*, dz. cyt.

Wyszczególnienie	Ludność (stan w dniu 31 XII)				Przeciętne dalsze trwanie życia		Współczynnik dzietności ogólnej	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności
	ogółem	w tym kobiety	na 1 km ²	w miastach w % ogółu ludności	mężczyźni	kobiety		
	w tys.							
region wschodni	6725,6	3452,4	90	46,9	71,56	80,94	1,359	-1,6
lubelskie	2161,8	1114,8	86	46,5	70,22	80,49	1,412	-2,0
podkarpackie	2099,5	1073,4	118	40,9	73,05	81,27	1,341	-1,1
podlaskie	1191,5	611,2	59	59,6	72,02	81,42	1,327	-1,4
świętokrzyskie	1272,8	653,1	109	45,3	71,16	80,66	1,331	-1,8
region północno-zachodni	6099,5	3141,4	70	61,0	71,21	79,74	1,444	-0,2
lubuskie	1009,0	520,0	72	63,7	70,46	79,32	1,400	-0,7
wielkopolskie	3397,6	1749,9	114	56,4	71,79	79,90	1,488	0,3
zachodniopomorskie	1693,0	871,5	74	68,8	70,56	79,60	1,381	-0,8
region południowo-zachodni	3910,1	2032,7	133	65,7	70,83	79,29	1,268	-1,2
dolnośląskie	2877,1	1498,7	144	70,5	70,43	79,03	1,316	-0,4
opolskie	1033,0	534,0	110	52,4	71,94	80,00	1,132	-3,2
region północny	5714,5	2943,7	95	62,8	71,34	79,77	1,488	-0,6
kujawsko-pomorskie	2067,9	1070,6	115	60,9	71,02	79,55	1,433	-0,8
pomorskie	2219,5	1141,3	121	66,5	72,14	79,88	1,558	0,6
warmińsko-mazurskie	1427,1	731,7	59	59,9	70,56	79,80	1,457	-2,2

Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

Znaczący wpływ na gęstość zaludnienia w ujęciu regionalnym miała intensywność zabudowy mieszkaniowej, wynikająca — w głównej mierze — ze stopnia urbanizacji. W ujęciu międzyregionalnym rozpiętość wynosiła (w %; por. tab. 3.):

- między regionami — 19,3% (od 46,9% we wschodnim do 66,2% w południowym),
- między województwami — 29,0% (od 49,2% w małopolskim do 78,2% w śląskim).

Zgrupowane w tab. 4. informacje o ruchu naturalnym ludności oraz zgonach według wybranych przyczyn wskazują na dość znaczące zróżnicowanie poziomu wskaźnika przyrostu naturalnego. W ujęciu między regionami wyno-

sił on (w przeliczeniu na 1 tys. ludności) od $-0,3$ w południowo-zachodnim do $2,6$ w północnym. Natomiast zróżnicowanie jego poziomu — w ujęciu międzywojewódzkim — sięgało od $-2,3$ w łódzkim do $3,6$ w pomorskim. W skali kraju zaowocowało to przyrostem naturalnym na poziomie $0,9$ promila.

Tabela 4.

Ruch naturalny ludności oraz zgony według wybranych przyczyn — w 2008 r. w regionach

Wyszczególnienie	Mażeń- stwa	Rozwody	Urodzenia żywe	Zgony				Przyrost naturalny na 1000 ludności
				ogółem	niemowląt na 1000 urodzeń żywych	wg wybranych przyczyn* na 100 tys. ludności		
						nowotwo- ry	choroby układu krążenia	
na 1000 ludności								
Polska	6,8	1,7	10,9	10,0	5,6	251,4	449,6	0,9
region centralny	6,5	1,7	10,9	10,9	5,0	263,7	495,1	-0,1
łódzkie	6,4	1,7	10,0	12,3	5,3	274,3	580,9	-2,3
mazowieckie	6,5	1,8	11,3	10,3	4,9	258,4	452,5	1,1
region południowy	6,7	1,8	10,6	9,8	6,0	250,9	459,2	0,8
małopolskie	6,7	1,3	11,3	9,1	4,9	229,5	438,5	2,2
śląskie	6,7	2,1	10,1	10,3	6,8	265,9	473,7	-0,2
region wschodni	6,7	1,1	10,4	10,0	5,6	228,8	473,0	0,4
lubelskie	6,8	0,9	10,6	10,8	6,4	231,8	522,0	-0,2
podkarpackie	6,6	1,1	10,6	8,7	5,4	203,6	424,5	1,9
podlaskie	6,6	1,5	10,0	9,7	5,3	240,9	426,6	0,3
świętokrzyskie	6,7	1,0	9,9	10,8	4,7	253,4	512,8	-0,9
region północno-zachodni	7,1	1,9	11,6	9,4	5,4	248,2	404,8	2,2
lubuskie	6,9	2,2	11,2	9,5	5,4	241,3	400,0	1,8
wielkopolskie	7,3	1,7	12,1	9,2	5,6	247,6	401,6	2,9
zachodniopomorskie	6,8	2,2	10,8	9,7	5,1	253,3	413,6	1,1
region południowo-zachodni	6,5	2,0	10,0	10,3	7,0	261,7	474,9	-0,3
dolnośląskie	6,6	2,2	10,4	10,6	7,4	270,3	481,6	-0,2
opolskie	6,0	1,6	8,9	9,5	5,9	237,6	456,1	-0,6
region północny	7,1	1,8	11,7	9,2	5,5	258,5	377,2	2,6
kujawsko-pomorskie	7,1	1,7	11,3	9,7	5,8	271,2	434,5	1,6
pomorskie	7,2	1,9	12,4	8,9	5,5	260,2	340,9	3,6
warmińsko-mazurskie	7,0	2,0	11,4	9,0	5,1	237,4	350,2	2,5

* W 2007 r.

Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

Jeśli idzie o wskaźniki nasilenia nowo zawieranych małżeństw oraz rozwodów, to ten pierwszy miał dość podobny poziom, natomiast wskaźnik drugi cechowało dość znaczące zróżnicowanie. Jeśli w skali kraju przewaga wskaźnika małżeństw nowo zawieranych nad wskaźnikiem rozwodów wynosiła 5,1 na 1 tys. ludności, to najwyższy jej poziom od najniższego nie odbiegał w sposób znaczący.

W sytuacji średniego, w dalszym ciągu wysokiego, wskaźnika zgonów niemowląt na 1 tys. urodzeń żywych, który w skali kraju stanowił 5,6%, jego regionalna rozpiętość wynosiła:

- między regionami — 2,0 (od 5,0 w centralnym do 7,0 w południowo-zachodnim),
- między województwami — 2,7 (od 4,7 w świętokrzyskim do 7,4 w dolnośląskim).

Znacznie wyższa była rozpiętość wskaźnika zgonów ogółem, która — w skali międzywojewódzkiej — przebiegała od 8,7 w podkarpackim do 12,3 w łódzkim. Nie był to znaczący rozrzew w porównaniu ze średnim dla kraju wskaźnikiem wynoszącym 10,0 zgonów rocznie na 1 tys. ludności.

Jeśli idzie o współczynnik dzietności ogółem w 2008 r., to wynosił on w skali kraju 1,390, przebiegając w skali międzywojewódzkiej od 1,132 w opolskim do 1,558 w pomorskim. Zatem obszar zmienności (0,426) stanowił niespełna 31% średniej dla Polski ogółem⁶.

W ciągu 10 lat od reformy administracyjnej ustanawiającej 16 województw w Polsce o 531 tys. zmalała ogólna liczba ludności. Zmiany stanu ludności — w ujęciu regionalnym — przebiegały z różnym nasileniem. W większości z 16 województw (12) liczba mieszkańców zmniejszyła się, a tylko w kilku (4) wzrosła. Gros całego spadku (82,1%) przypada na województwo śląskie, w którym liczba ludności zmniejszyła się o 11%. Z kolei następujący wzrost liczby ludności wystąpił w latach 1998–2008 w województwach: mazowieckim (o 2,7%), małopolskim (o 2,2%), pomorskim (o 1,6%) i wielkopolskim (o 1,4%).

Konsekwencją zmian stanu ludności były zmiany gęstości zaludnienia. Najwyższy jej spadek wystąpił w województwie śląskim (o –20 osób na 1 km²), które w dalszym ciągu ma ją na największym w skali kraju poziomie (377), a najniższy wzrost (o 5) w małopolskim i mazowieckim (o 4).

W okresie omawianego 10-lecia nastąpiło — w skali makro — pewne zwiększenie udziału ludności miejskiej (o 0,8%), będące konsekwencją postępującej urbanizacji, także w wyniku erygowania nowych miast na terenie dawnych wsi oraz absorpcji ludności wiejskiej z terenów przyłączonych do miast.

Porównując lokaty brzegowe z rozpatrywanego okresu w odniesieniu do ruchu naturalnego, odnotować należy:

- rosnący wskaźnik przyrostu naturalnego (o 0,4‰),
- rosnące wskaźniki liczby małżeństw i rozwodów (o 1,4 i 0,5‰).

W ujęciu międzywojewódzkim zmiany wskaźników przyrostu naturalnego miały mocno zróżnicowane notowania. Największe z nich wystąpiły w woje-

⁶ Obliczenia na podstawie: *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, GUS., Warszawa 2009.

Tabela 5.
Ważne dane o stanie i ruchu naturalnym ludności — według województw

Województwo	Ludność (tys.)			Ludność na 1 km ²		% ludności miejskiej		Małżeństwa		Rozwoły		Przyrost naturalny		
	1998	2008	zmiany w latach 1998–2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008	
	31 XII													
Polska	38667	38136	-531	124	122	-2	61,9	61,1	5,4	6,8	1,2	1,7	0,5	0,9
dolnośląskie	2982	2877	-105	149	144	-5	71,6	70,5	5,2	6,6	1,7	2,2	-0,2	-0,2
kujawsko-pomorskie	2100	2068	-32	117	115	-2	62,3	60,9	5,7	7,1	1,1	1,7	1,1	1,6
lubelskie	2239	2162	-77	89	86	-3	46,6	46,5	5,4	6,8	0,9	0,9	0,1	-0,2
lubuskie	1023	1009	-14	73	72	-1	64,8	63,7	5,3	6,9	1,3	2,2	1,7	1,8
łódzkie	2664	2549	-115	146	140	-6	65,0	64,3	5,4	6,4	1,3	1,7	-3,1	-2,3
małopolskie	3216	3287	71	212	217	5	50,6	49,2	5,5	6,7	0,7	1,3	2,2	2,2
mazowieckie	5067	5204	137	142	146	4	64,2	64,6	5,4	6,5	1,2	1,8	-0,8	1,1
opolskie	1090	1033	-57	116	110	-6	52,5	52,4	4,8	6,0	0,9	1,6	0,7	-0,6
podkarpackie	2122	2099	-23	118	118	0	41,2	40,9	5,4	6,6	0,7	1,1	3,0	1,9
podlaskie	1224	1191	-33	61	59	-2	58,1	59,6	5,2	6,6	1,0	1,5	0,7	0,3
pomorskie	2186	2220	34	119	121	2	68,6	66,5	5,7	7,2	1,5	1,9	2,6	3,6
śląskie	4882	4446	-436	397	377	-20	79,6	78,2	5,1	6,7	1,2	2,1	-0,5	-0,2
świętokrzyskie	1326	1273	-53	114	109	-5	45,8	45,3	5,7	6,7	0,7	1,9	0,1	-0,9
warmińsko-mazurskie	1464	1427	-37	60	59	-1	60,1	59,9	5,6	7,0	1,4	2,0	3,0	2,5
wielkopolskie	3351	3397	46	112	114	2	57,6	56,4	5,8	7,3	1,1	1,7	1,1	2,9
zachodniopomorskie	1732	1693	-39	76	74	-2	69,8	68,8	5,2	6,8	1,5	2,2	1,5	1,1

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 1999, GUS, Warszawa 1999; Rocznik Demograficzny 2009, GUS, Warszawa 2009; Rocznik Statystyczny RP 2009, GUS, Warszawa 2009 oraz obliczenia na ich podstawie.

wództwie mazowieckim, bo aż z $-0,8$ do $1,1$ na 1 tys. ludności. Z kolei np. w województwie warmińsko-mazurskim, w którym wskaźnik przyrostu naturalnego zmniejszył się z $3,0$ do $2,5$ promila, w dalszym ciągu jest on na jednym z najwyższych poziomów wojewódzkich.

Ważnym czynnikiem, decydującym w dominancie o zmianach stanu liczby ludności, jest płodność kobiet. To zapewne przede wszystkim z powodu spadku dzietności kobiet z $1,43$ w 1998 r. do $1,39$ w 2008 r. (por. tab. 5.) nastąpiło w omawianym dziesięcioleciu wspomniane zmniejszenie liczby mieszkańców Polski, wywołane także ujemnym saldem migracji zagranicznej. Wskaźnik dzietności w skali całego kraju ma od lat poziom znacznie niższy od jego wysokości gwarantującej zastępowanie pokoleń ($2,1$). W ujęciu międzywojewódzkim wyjątkowo niski poziom tego wskaźnika występował w latach 1998 i 2008 w województwie opolskim ($1,25$ i $1,13$), a najwyższy w pomorskim ($1,52$ i $1,56$). Z kolei wysoki spadek dzietności wystąpił w tym okresie w województwach: podkarpackim (z $1,58$ do $1,34$), podlaskim (z $1,52$ do $1,33$) i lubelskim (z $1,58$ do $1,41$).

Czynnikiem moderującym ewentualny spadek liczby ludności jest wydłużenie się przeciętnego trwania życia. W rozpatrywanym dziesięcioleciu miało ono poziom $2,4$ lat w przypadku mężczyzn oraz $2,7$ w odniesieniu do kobiet. Najniższa — w skali międzywojewódzkiej — średnia życia mężczyzn i kobiet wystąpiła w 2008 r. w województwie łódzkim ($69,1$ i $78,1$). W odniesieniu do tego województwa wystąpiło również najniższe w okresie 1998–2009 wydłużenie przeciętnego trwania życia (odpowiednio o $1,9$ i $2,6$). Z kolei najwyższe wskaźniki wystąpiły w województwie podlaskim ($78,7$ i $81,4$ w 2008 r.). Również w nim odnotowano największy wzrost tego wskaźnika (o $2,5$ i $2,7$).

Na starzenie się społeczeństwa wskazują w tab. 6. dane mediany (wartości środkowej) jego wieku. W badanej dekadzie jej poziom zwiększył się średnio u mężczyzn o $2,4$ roku oraz u kobiet o $2,9$. Najniższe notowania jej wartości w 2008 r. reprezentowały województwa warmińsko-mazurskie ($34,1$ i $37,8$) oraz podkarpackie ($34,2$ i $37,5$), a najwyższe łódzkie ($37,1$ i $42,7$) i śląskie ($37,2$ i $41,2$).

Tabela 6.

Wybrane wskaźniki demograficzne — według województw

Województwo	Dzietność kobiet		Przeciętne trwanie życia				Mediana (wiek środkowy) ludności			
	1998	2008	mężczyźni		kobiety		mężczyźni		kobiety	
			1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
Polska	1,43	1,39	68,9	71,3	77,3	80,0	33,0	35,6	36,7	39,6
dolnośląskie	1,30	1,32	68,3	70,4	77,0	79,0	34,1	36,3	38,1	41,1
kujawsko-pomorskie	1,46	1,43	68,4	71,0	76,7	79,6	32,1	35,0	35,8	39,8
lubelskie	1,58	1,41	68,3	70,2	77,6	80,5	32,3	35,1	36,5	39,7
lubuskie	1,45	1,40	67,8	70,5	76,6	79,3	31,9	34,9	35,3	38,7

Województwo	Dzietność kobiet		Przeciętne trwanie życia				Mediana (wiek środkowy) ludności			
	1998	2008	mężczyźni		kobiety		mężczyźni		kobiety	
			1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
tódzkie	1,32	1,33	67,2	69,1	76,3	78,9	35,3	37,1	39,7	42,7
małopolskie	1,56	1,42	70,6	72,9	78,2	80,9	31,7	34,7	35,3	38,0
mazowieckie	1,43	1,43	69,1	71,7	77,6	80,6	34,5	36,0	38,8	40,2
opolskie	1,25	1,13	69,9	71,9	77,5	80,0	33,4	37,1	36,2	40,4
podkarpackie	1,58	1,34	70,5	73,1	78,5	81,3	30,6	34,2	33,8	37,5
podlaskie	1,52	1,33	69,5	72,0	78,7	81,4	32,2	35,5	35,7	39,5
pomorskie	1,52	1,56	69,2	72,1	77,4	79,9	31,7	34,7	35,0	37,8
śląskie	1,25	1,30	68,7	70,9	76,8	78,9	34,4	37,2	37,4	41,2
świętokrzyskie	1,50	1,33	69,4	71,2	78,2	80,7	33,6	36,6	37,5	41,0
warmińsko-mazurskie	1,51	1,46	68,2	70,6	77,6	79,8	30,7	34,1	33,9	37,8
wielkopolskie	1,50	1,49	68,6	71,8	76,9	79,9	31,6	34,4	35,3	37,8
zachodniopomorskie	1,39	1,38	68,5	70,6	77,0	79,6	32,8	35,7	36,1	39,6

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 1999*, dz. cyt.; *Rocznik Demograficzny 2009*, dz. cyt.; *Regiony Polski*, dz. cyt.

Jak wynika z danych tab. 7. — według stanu w 2008 r. — aktywnych zawodowo było 15,8 mln osób, tj. 54,2%, co oznaczało — po wyeliminowaniu bezrobotnych — wskaźnik zatrudnienia na poziomie 50,4%. W układzie według regionów współczynniki aktywności zawodowej różniły się o 5,4% (od 52,2% w północnym do 57,6% w centralnym). W ujęciu międzywojewódzkim różnica wynosiła aż 7,5% (od 50,4% w zachodniopomorskim do 58,9% w mazowieckim). Z kolei wskaźniki zatrudnienia przebiegały w regionach od 48,0% w południowo-zachodnim do 54,0% w centralnym, a w województwach od 45,6% w zachodniopomorskim do 55,3% w mazowieckim. Zatem rozstęp wartości krajowych stanowił 6,0% w regionach oraz 9,7% w województwach.

Tabela 7.

Aktywność ekonomiczna ludności w wieku ≥ 15 lat w 2008 r. — według regionów (przeciętne roczne)

Wyszczególnienie	Ludność ogółem	Aktywni zawodowo		Bierni zawodowo	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		pracujący	bezrobotni*				
		w tys.					
Polska	31373	15800	1211	14362	54,2	50,4	7,1
region centralny	7059	3811	253	2995	57,6	54,0	6,2
tódzkie	2580	1332	95	1153	55,3	51,6	6,7
mazowieckie	4479	2479	158	1842	58,9	55,3	6,0

Wyszczególnienie	Ludność ogółem	Aktywni zawodowo		Bierni zawodowo	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		pracujący	bezrobotni*				
	w tys.				w %		
region południowy	6397	3143	215	3039	52,5	49,1	6,4
małopolskie	2625	1322	87	1217	53,6	50,4	6,2
śląskie	3771	1821	128	1822	51,7	48,3	6,6
region wschodni	5810	2945	264	2600	55,2	50,7	8,2
lubelskie	1955	985	95	875	55,2	50,4	8,8
podkarpackie	1739	873	78	788	54,7	50,2	8,2
podlaskie	972	497	34	441	54,6	51,1	6,4
świętokrzyskie	1144	590	57	497	56,6	51,6	8,8
region północno-zachodni	4604	2280	173	2151	53,3	49,5	7,1
lubuskie	849	416	29	404	52,4	49,0	6,5
wielkopolskie	2515	1298	84	1133	55,0	51,6	6,1
zachodniopomorskie	1240	566	60	615	50,4	45,6	9,6
region południowo-zachodni	3193	1533	142	1517	52,5	48,0	8,5
dolnośląskie	2388	1148	115	1125	52,9	48,1	9,1
opolskie	805	385	27	393	51,2	47,8	6,6
region północny	4310	2087	164	2059	52,2	48,4	7,3
kujawsko-pomorskie	1537	733	73	731	52,4	47,7	9,1
pomorskie	1596	795	46	755	52,7	49,8	5,5
warmińsko-mazurskie	1177	559	45	573	51,3	47,5	7,5

* Osoby w wieku 15–74 lata.

Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.; por. także *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*. GUS, Warszawa 2009.

Tabela 8.

Stan i struktura ludności w jej grupach ekonomicznych w 2008 r. — według regionów

Wyszczególnienie	Ludność w % ogółu ludności w wieku (stan w dniu 31 XII)			Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
	przedprodukcyjnym	produkcyjnym	poprodukcyjnym	
Polska	19,3	64,5	16,2	55,1
region centralny	18,5	63,8	17,7	56,7
łódzkie	17,8	63,9	18,2	56,4
mazowieckie	18,8	63,8	17,4	56,8
region południowy	18,8	64,7	16,5	54,6
małopolskie	20,4	63,5	16,1	57,5
śląskie	17,6	65,5	16,9	52,6

Wyszczególnienie	Ludność w % ogółu ludności w wieku (stan w dniu 31 XII)			Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
	przedprodukcyjnym	produkcyjnym	poprodukcyjnym	
region wschodni	20,1	63,2	16,7	58,2
lubelskie	20,0	62,9	17,1	59,0
podkarpackie	21,0	63,5	15,5	57,5
podlaskie	19,7	63,1	17,2	58,6
świętokrzyskie	19,0	63,4	17,7	57,8
region północno-zachodni	19,9	65,4	14,7	53,0
lubuskie	19,7	65,9	14,5	51,9
wielkopolskie	20,3	65,0	14,7	53,9
zachodniopomorskie	19,1	65,9	15,0	51,7
region południowo-zachodni	17,7	65,8	16,4	51,9
dolnośląskie	17,8	65,9	16,3	51,7
opolskie	17,7	65,6	16,7	52,5
region północny	20,4	64,7	14,8	54,5
kujawsko-pomorskie	20,0	64,7	15,3	54,7
pomorskie	20,6	64,6	14,8	54,8
warmińsko-mazurskie	20,8	65,0	14,1	53,8

Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt., oraz *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, dz. cyt.

Ludność w wieku produkcyjnym stanowiła ogółem 64,5% populacji. W wieku przedprodukcyjnym było 19,3% Polaków, a 16,2% stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym (por. tab. 8.). Zatem na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadło 55,1 osób w nieprodukcyjnym. W ujęciu regionalnym różnice były znaczące, jako że ten ostatni wskaźnik różnił się — według regionów — o 6,3 osoby (od 51,9 w południowo-zachodnim do 58,2 we wschodnim). Jak należało oczekiwać, różnice międzywojewódzkie były znacznie większe i wynosiły w 2008 r. 7,3 osoby (od 51,7 w województwach dolnośląskim i zachodniopomorskim do 59,0 w lubelskim).

Tabela 9.

Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym — według województw

Województwo	1998				2008			
	ludność				ludność			
	tys. %	w wieku (%):			tys. %	w wieku (%):		
przedprodukcyjnym		produkcyjnym	poprodukcyjnym	przedprodukcyjnym		produkcyjnym	poprodukcyjnym	
Polska	38667 100,0	25,6	60,1	14,3	38136 100,0	19,6	64,4	16,0
dolnośląskie	2982 100,0	24,0	61,5	14,5	2877 100,0	18,1	65,9	16,0

Województwo	1998				2008			
	ludność				ludność			
	tys. %	w wieku (%):			tys. %	w wieku (%):		
przedprodukcyjnym		produkcyjnym	poprodukcyjnym	przedprodukcyjnym		produkcyjnym	poprodukcyjnym	
kujawsko-pomorskie	<u>2100</u> 100,0	26,3	60,3	13,4	<u>2068</u> 100,0	20,4	64,6	15,0
lubelskie	<u>2240</u> 100,0	26,5	57,8	15,7	<u>2162</u> 100,0	20,5	62,6	16,9
lubuskie	<u>1022</u> 100,0	26,7	60,6	12,7	<u>1009</u> 100,0	20,1	65,8	14,1
łódzkie	<u>2664</u> 100,0	23,1	60,2	16,7	<u>2549</u> 100,0	18,1	63,9	17,9
małopolskie	<u>3216</u> 100,0	26,5	59,0	14,5	<u>3287</u> 100,0	20,8	63,3	15,9
mazowieckie	<u>5067</u> 100,0	24,0	59,7	16,3	<u>5204</u> 100,0	19,1	63,8	17,2
opolskie	<u>1090</u> 100,0	25,1	61,2	13,7	<u>1033</u> 100,0	18,3	65,4	16,4
podkarpackie	<u>2122</u> 100,0	28,6	57,6	13,8	<u>2099</u> 100,0	21,7	63,1	15,3
podlaskie	<u>1224</u> 100,0	27,1	57,3	15,6	<u>1192</u> 100,0	20,3	62,7	17,0
pomorskie	<u>2186</u> 100,0	26,7	60,7	12,6	<u>2219</u> 100,0	20,9	64,6	14,5
śląskie	<u>4882</u> 100,0	24,1	62,5	13,4	<u>4646</u> 100,0	18,0	65,6	16,5
świętokrzyskie	<u>1326</u> 100,0	25,6	58,4	16,0	<u>1275</u> 100,0	19,4	63,1	17,4
warmińsko-mazurskie	<u>1463</u> 100,0	28,2	59,6	12,2	<u>1427</u> 100,0	21,3	64,8	13,9
wielkopolskie	<u>3351</u> 100,0	26,7	59,9	13,4	<u>339</u> 88,9	20,7	64,9	14,4
zachodniopomorskie	<u>1732</u> 100,0	25,7	61,6	12,7	<u>1693</u> 100,0	19,5	65,9	14,6

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 1999*, dz. cyt.; *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, dz. cyt., oraz obliczenia na ich podstawie.

W dziesięciolecie 1998–2008 nastąpiły korzystne zmiany struktury ludności w jej podziale na części produkcyjne i nieprodukcyjne. O 4,3% zwiększyła się jej produkcyjna część, co wynikało ze wzrostu udziału poprodukcyjnej części populacji o 1,7% oraz spadku udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym o 6,0%. Wzrost udziału ludności w wieku produkcyjnym wystąpił we wszystkich województwach w dość zbliżonym stopniu, podobnie do średniej struktury w kraju (por. tab. 9.).

W końcu 2008 r. w Polsce zarejestrowanych było 1473,8 tys. bezrobotnych (por. tab. 10.). Ponad 1/3 ich ogółu stanowili bezrobotni pozostający bez pracy ponad 1 rok, a przeszło 1/5 osoby w wieku nieprzekraczającym 25 lat. Średnia stopa bezrobocia wynosiła w skali całego kraju 9,5%.

Tabela 10.

Stan i struktura bezrobocia w 2008 r. — w układzie regionalnym

Regiony	Bezrobotni zarejestrowani		w tym:		Stopa bezrobocia
			>1 rok	w wieku ≤25 lat	
	tys.	%	% ogółu		%
Polska, z tego:	1473,8	100,0	34,0	20,7	9,5
centralny	277,2	18,8	38,1	18,1	7,9
południowy	220,6	15,0	31,8	21,5	7,1
wschodni	340,7	25,1	39,7	22,6	12,0
północno-zachodni	220,3	14,9	28,3	21,0	9,1
południowo-zachodni	149,6	9,2	28,6	18,1	9,9
północny	265,4	18,0	32,2	21,4	12,3
dolnośląskie	113,9	7,7	29,2	17,4	10,0
kujawsko-pomorskie	110,3	7,5	35,2	21,6	13,3
lubelskie	101,6	6,9	39,9	24,0	11,2
lubuskie	46,3	3,1	26,8	20,1	12,5
łódzkie	92,2	6,3	33,3	17,8	9,2
małopolskie	97,8	6,6	34,1	25,8	7,5
mazowieckie	178,0	12,0	40,8	18,3	7,3
opolskie	35,7	2,4	26,5	20,4	9,8
podkarpackie	115,6	7,8	22,7	22,7	13,0
podlaskie	45,8	3,1	22,0	22,0	9,7
pomorskie	67,8	4,6	21,7	21,7	8,4
śląskie	122,7	8,3	18,0	18,0	6,9
świętokrzyskie	77,7	5,3	20,9	20,9	13,7
warmińsko-mazurskie	87,4	5,6	20,8	20,8	16,8
wielkopolskie	91,4	6,2	23,9	23,9	6,4
zachodniopomorskie	82,5	5,6	18,0	18,4	13,3

Źródło: *Bezrobocie rejestrowane*, GUS, Warszawa 2009; *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, dz. cyt., oraz obliczenia na ich podstawie.

W ujęciu regionalnym stan i poziom oraz struktura bezrobocia były mocno zróżnicowane. Ze względu na różny poziom wielkości regionów oraz zgrupowanych w nich województw omawiając poziom bezrobocia, ograniczono się do zróżnicowania stopy bezrobocia i jego struktury. Dyferencjacja stopy bezrobocia w regionach sięgała 5,2 punktu procentowego (od 7,1% w południowym do 12,0% we wschodnim). Wojewódzki rozstęp jej wartości to aż 9,5% (od 7,3% w mazowieckim do 16,8% w warmińsko-mazurskim). Z punktu widzenia

czasokresu długotrwałości (>1 rok) pozostawania bezrobotnym, obszar zmienności wartości krańcowych udziału osób z takim stażem wyniósł w regionach 11,4% (od 28,3% w północno-zachodnim do 39,7% we wschodnim). Z kolei rozpiętość udziału wśród bezrobotnych osób ≤ 25 -letnich osiągnął 4,5% (od 18,1% w regionach centralnym i południowo-zachodnim do 2,6% we wschodnim). Dla wskaźników wojewódzkich odpowiednio wyniosła owa rozpiętość 22,8%, jeśli idzie o bezrobotnych długotrwałe (od 18,0% w śląskim do 40,8% w mazowieckim) oraz 6,6% w przypadku bezrobotnych ≤ 25 -letnich. W tym miejscu odnotować wypada, że wyjątkowo wysoki udział długotrwałe bezrobotnych w województwie mazowieckim, i zapewne nie tylko w nim, choć w mniejszym stopniu, to swoista patologia, wynikająca z zatrudnienia znaczącej części rzekomo bezrobotnych w szarej strefie.

Liczba pracujących zmniejszyła się w dziesięcioleciu 1998–2008 o ponad 2210 tys. (por. tab. 11.). W ujęciu regionalnym spadek nastąpił we wszystkich województwach, z różnym stopniem nasilenia. W ujęciu bezwzględny największe zmniejszenie zatrudnienia wystąpiło w województwie śląskim, bo aż o 282 tys. (o 15,3%), a najmniejsze w małym lubuskim, bo tylko o 42 tys., ale za to aż o 11,7%. W ujęciu względnym najwyższy spadek liczby pracujących wystąpił w województwie podkarpackim (o 29,8%), a najniższy w dolnośląskim (o 4,6%)⁷.

Tabela 11.

Zatrudnienie i bezrobocie — według województw

Województwo	Pracujący (tys.) (30 IX)		Bezrobotni zarejestrowani					
			tys.		stopa (%)		tys.	stopa (%)
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	30 IX 2009	
Polska	15921	13711	1831,4	1473,8	10,4	9,5	908,0	10,9
dolnośląskie	1059	1010	160,5	113,9	12,8	10,0	70,6	11,6
kujawsko-pomorskie	808	710	128,2	110,3	13,9	13,3	68,1	14,5
lubelskie	1020	769	117,1	101,6	10,3	11,2	53,2	11,6
lubuskie	360	318	54,2	46,3	13,2	12,5	29,6	14,7
łódzkie	1135	970	144,3	99,2	11,4	9,2	59,1	10,7
małopolskie	1401	1121	114,5	97,8	7,6	7,5	63,7	8,9
mazowieckie	2411	2253	196,0	178,0	7,6	7,3	104,1	8,5
opolskie	392	321	46,1	35,7	10,5	9,8	22,5	11,3
podkarpackie	984	691	137,4	115,6	12,3	13,0	68,4	14,5
podlaskie	513	419	62,8	45,8	10,8	9,7	26,0	11,4

⁷ Wielkości te są zapewne mało precyzyjne, jako że oparte są także na szacunkowych danych o pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie — por. np. *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, dz. cyt.

Województwo	Pracujący (tys.) (30 IX)		Bezrobotni zarejestrowani					
			tys.		stopa (%)		tys.	stopa (%)
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	30 IX 2009	
pomorskie	776	736	93,7	67,8	11,0	8,4	48,4	10,5
śląskie	1915	1633	150,2	122,7	7,3	6,9	85,1	8,5
świętokrzyskie	623	469	84,8	77,7	12,1	13,7	41,1	14,0
warmińsko-mazurskie	516	426	119,5	87,4	19,7	16,8	52,2	18,4
wielkopolskie	1383	1332	121,5	91,4	8,0	6,4	67,9	8,2
zachodniopomorskie	624	532	100,6	82,5	13,9	13,3	48,1	14,5

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 1999*, dz. cyt., *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, dz. cyt.; *Bezrobocie rejestrowane I–IV kwartał 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009; *Bezrobocie rejestrowane I–III kwartał 2009 r.*, GUS, Warszawa 2009; *Aktywność ekonomiczna ludności IV kwartał 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009.

W omawianym dziesięcioleciu zmniejszyła się — o 357,6 tys. w skali makro — liczba zarejestrowanych bezrobotnych, co zaowocowało zmniejszeniem o 0,9% stopy bezrobocia. Stopa bezrobocia wzrosła nieznacznie w latach 1998–2008 w województwach: lubelskim (o 0,8%), podkarpackim (o 0,7%) i świętokrzyskim (o 1,6%), natomiast najbardziej zmniejszyła się w województwach: dolnośląskim (o 2,8%), pomorskim (o 2,6%) oraz w warmińsko-mazurskim (o 2,9%), które w dalszym ciągu miało zdecydowanie najwyższy w 2008 r. poziom stopy bezrobocia (16,8%).

W okresie 1998–2008 nastąpiły istotne przesunięcia w strukturze zatrudnienia, polegające głównie na rosnącym udziale szeroko rozumianej działalności usługowej, przy malejącym udziale działalności rolniczej i przemysłowej. Tempo tych zmian miało różny poziom w poszczególnych województwach, co zdeterminowane było stopniem rozwoju ich pozarolniczej działalności.

4. Sytuacja ekonomiczna ludności

Tabela 12.

Przeciętne miesięczny wynagrodzenie brutto^a w 2008 r. — według regionów

Wyszczególnienie	Ogółem		w tym:		
	w zł	Polska = 100 ^b	przemysł i budownictwo	usługi rynkowe	usługi nierynkowe
			w zł		
Polska	3158,24	100,0	3066,31	3239,41	3183,21
region centralny	3750,89	118,8	3351,91	4078,82	3529,98
łódzkie	2740,58	86,8	2629,70	2547,32	3080,87
mazowieckie	4035,38	127,8	3684,88	4303,94	3723,67
region południowy	3112,17	98,5	3367,72	2743,78	3111,54
małopolskie	2903,63	91,9	2890,15	2724,66	3136,62
śląskie	3239,09	102,6	3577,34	2758,92	3092,84

Wyszczególnienie	Ogółem		w tym:		
	w zł	Polska = 100 ^b	przemysł i budownictwo	usługi rynkowe	usługi nierynkowe
			w zł		
region wschodni	2714,63	86,0	2633,11	2442,66	2986,10
lubelskie	2772,07	87,8	2689,01	2522,34	3000,48
podkarpackie	2614,12	82,8	2538,91	2331,24	2923,06
podlaskie	2781,21	88,1	2662,39	2542,07	3044,24
świętokrzyskie	2745,39	86,9	2722,11	2408,78	3008,39
region północno-zachodni	2840,03	89,9	2767,37	2705,19	3114,62
lubuskie	2650,71	83,9	2535,68	2373,77	3013,35
wielkopolskie	2868,81	90,8	2821,73	2747,58	3154,42
zachodniopomorskie	2880,70	91,2	2756,23	2765,62	3098,02
region południowo-zachodni	3082,03	97,6	3233,65	2809,31	3175,63
dolnośląskie	3135,83	99,3	3330,30	2866,37	3184,61
opolskie	2873,06	91,0	2867,96	2501,84	3148,40
region północny	2875,27	91,0	2762,58	2826,50	3070,84
kujawsko-pomorskie	2691,70	85,2	2600,68	2530,86	2962,28
pomorskie	3167,71	100,3	3087,12	3221,45	3228,62
warmińsko-mazurskie	2615,32	82,8	2430,37	2362,42	2979,47

^a bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; ^b relacja do średniej krajowej.
Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

Podstawowym źródłem dochodów większości Polaków są płace. To one kreują ich możliwości wydatkowe. Z danych tabeli 12. wynika, że średnie wynagrodzenie miesięczne brutto wyniosło w 2008 r. ok. 3158 zł. Jego poziom w ujęciu międzywojewódzkim był bardzo mocno zróżnicowany. Obszar zmienności krańcowych poziomów stanowił 1421 zł (od 2614 zł w województwie podkarpackim do 4035 zł w mazowieckim). Wielkość tej różnicy stanowiła 45% średniego poziomu krajowego, a maksymalna przeciętna wojewódzka przewyższała minimalny jej poziom o ponad 54%.

Jeżeli za 100,0 przyjmiemy średni poziom krajowy wynagrodzeń ogółem, to okaże się, że spośród 6 regionów jedynie w centralnym osiągnano średnio znacząco wyższe wynagrodzenie, o czym zdecydował bardzo wysoki ich poziom w województwie mazowieckim, a przede wszystkim w Warszawie, gdzie wyniosło ono w 2008 r. 4430,70 zł miesięcznie⁸.

W dalszej części dotyczącej płacowego zróżnicowania przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń wykorzystano nieco inne dane, bardziej sposobne do porównań w latach 1998 i 2008, stąd wystąpią tu pewne różnice w wysokości płac (por. także uwaga w tab. 12.). Jak wynika z danych tabeli 13., w okresie 1998–2008 nastąpił znaczący wzrost płac, który w ujęciu nominalnym osiągnął w skali kraju prawie 239% (1998 = 100; por. tab. 13.) Przeciętne miesięczne

⁸ Por.: *Miasta wojewódzkie — podstawowe dane statystyczne Nr 18*, GUS, US w Poznaniu. Warszawa 2009.

płace brutto zwiększyły swój poziom we wszystkich województwach, jednak z różnym poziomem ich dynamiki. Interesujący przy tym jest fakt, że województwa będące outsiderami rankingu płacowego w 1998 r. pozostały nimi w 2008 r., nieco zamieniając się miejscami (kujawsko-pomorskie, lubuskie, łódzkie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie). Podobna swego rodzaju petryfikacja lokat wystąpiła wśród liderów tego wojewódzkiego rankingu. Tutaj przodownictwo pozostało w województwie mazowieckim, w którym wskaźnik dynamiki wynagrodzeń był zbliżony do krajowego, oraz śląskim, reprezentującym wzrost niższy (222%) od niego.

Tabela 13.

Rozmiary poziomu przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto — według województw

Województwo	1998	2008	(1998 = 100,0)
	zł	zł	%
Polska	1233	2924	245
dolnośląskie	1195	2924	245
kujawsko-pomorskie	1094	2528	231
lubelskie	1100	2604	237
lubuskie	1096	2498	228
łódzkie	1097	2556	233
małopolskie	1153	2712	235
mazowieckie	1524	3772	248
opolskie	1143	2668	233
podkarpackie	1069	2490	233
podlaskie	1109	2610	235
pomorskie	1180	2928	248
śląskie	1365	3021	222
świętokrzyskie	1096	2549	233
warmińsko-mazurskie	1048	2474	236
wielkopolskie	1165	2693	231
zachodniopomorskie	1146	2630	229

Źródło: obliczenia na podstawie: *Rocznik Statystyczny Województw 1999*, dz. cyt.; *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, dz. cyt.

Porównując zróżnicowanie międzywojewódzkie przeciętnych wynagrodzeń występujące w 2008 r. z tym sprzed 10 lat, można skonstatować, że rozpiętość międzywojewódzka z 1998 r. wynosząca 455 zł, tzn. 37% średniej krajowej, powiększyła się o 7 punktów procentowych. Podobna sytuacja wystąpiła, jeśli idzie o przewagę poziomu maksymalnego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego nad minimalnym (43% w 1998 r., wobec 54% w 2008 r.). Jak wyni-

ka z tych danych, różnice w poziomie przeciętnych wynagrodzeń nie tylko nie maleją, ale wręcz pogłębiają się.

Wykorzystując wyniki badań Głównego Urzędu Statystycznego i jego wojewódzkich oddziałów⁹, przeprowadzono w tej sekwencji tematycznej konfrontację poziomu średnich dochodów rozporządzalnych oraz ogólnych wydatków gospodarstw domowych dla lat 1998 i 2008. Z danych tabeli 14. wynika, że średni miesięczny dochód rozporządzalny wynosił w 2008 r. 1045,5 zł na 1 osobę. Jego międzywojewódzki obszar zmienności wynosił 555,2 zł (od 791,3 zł w podkarpackim do 1346,5 zł w mazowieckim). Stanowił on 53% średniego dla kraju poziomu dochodu rozporządzalnego *per capita*, a najwyższa jego wojewódzka wysokość przewyższała najniższą aż o ponad 70%. W odniesieniu do jednostkowego poziomu wydatków jego zróżnicowanie międzywojewódzkie wynosiło w 2008 r. odpowiednio: 304,6 zł, 34% wartości średniej krajowej oraz przewyższenie o 41% wartości minimalnej wojewódzkiej nad jej minimalnym poziomem.

Tabela 14.

Dochody i wydatki ludności — według województw (w zł)

Województwo	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto		Przeciętne miesięczne:					
			dochody rozporządzalne		wydatki		nadwyżka dochodów	
			na 1 osobę					
			1998	2008	1998	2008	1998	2008
Polska	1233	2942	522,9	1045,5	503,0	904,3	19,9	141,2
dolnośląskie	1195	2924	533,5	1118,6	549,3	957,7	-15,8	160,9
kujawsko-pomorskie	1094	2528	470,7	949,9	440,8	798,0	29,9	151,9
lubelskie	1100	2604	440,7	880,6	434,4	810,7	6,3	69,9
lubuskie	1096	2468	516,3	1058,9	517,0	934,4	-0,7	124,5
łódzkie	1097	2556	545,6	1013,4	512,4	922,4	33,2	91,0
małopolskie	1153	2712	516,2	1000,7	494,1	889,4	22,1	111,3
mazowieckie	1524	3772	630,8	1346,5	588,8	1047,3	42,0	299,0
opolskie	1143	2668	501,6	1080,0	520,2	1016,2	-18,6	63,8
podkarpackie	1069	2490	437,0	791,3	407,2	742,7	29,8	48,6
podlaskie	1109	2610	457,4	935,5	462,8	802,8	-5,4	132,7
pomorskie	1180	2928	536,6	1102,2	487,5	916,8	49,1	185,4
śląskie	1365	3021	570,1	1041,1	1555,2	888,6	14,9	152,5
świętokrzyskie	1096	2549	434,7	878,2	435,2	746,5	-0,5	131,7

⁹ *Budżety gospodarstw domowych w 1998 r.*, GUS, Warszawa 1999, oraz *Budżety gospodarstw domowych w 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009, a także *Roczniki Statystyczne 16 województw* (por. bibliografię grantu).

Województwo	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto		Przeciętne miesięczne:					
			dochody rozporządzalne		wydatki		nadwyżka dochodów	
			na 1 osobę					
	1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008
warmińsko-mazurskie	1048	2474	457,2	979,1	435,7	809,3	21,5	169,8
wielkopolskie	1165	2693	512,2	1018,5	481,4	839,6	30,8	178,9
zachodniopomorskie	1146	2630	533,1	1048,9	531,8	873,5	1,3	175,4

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 1999*, dz. cyt.; *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, dz. cyt., oraz obliczenia na ich podstawie; *Regiony Polski*, dz. cyt.; por. także *Roczniki Statystyczne 16 województw dla lat 1999 i 2009*.

W 2008 r. przeciętny poziom nadwyżki miesięcznego dochodu rozporządzalnego nad wydatkami — w ujęciu *per capita* — wynosił 141,2 zł, co stanowiło przewyższenie o 15,6% nad wydatkami. W ujęciu międzywojewódzkim owa nadwyżka oscylowała od 48,6 zł w województwie podkarpackim do 299 zł w mazowieckim. Jak widać, rozróżnienie jest ogromne. I tak np. w województwie mazowieckim rozpatrywana nadwyżka stanowiła przewyższenie o 30% poziomu wydatków ogółem, natomiast w podkarpackim niespełna 7%.

W okresie 1998–2008 nastąpił znaczący — w ujęciu nominalnym — wzrost dochodów i możliwości wydatkowych gospodarstw domowych. I tak, dochody rozporządzalne zwiększyły się blisko dwukrotnie, a wydatki o ok. 4/5. W ten sposób bardzo istotnie, szczególnie w ujęciu bezwzględny, wzrosła nadwyżka dochodów nad wydatkami. Godny podkreślenia jest fakt, że o ile w 1998 r. w kilku (5) województwach występowała nadwyżka wydatków nad dochodami, to w 2008 r. zjawisko to nie występowało. Chociaż w województwie mazowieckim nadwyżka dochodów była w 2008 r. najwyższa, to jej dynamika miała poziom zbliżony dla całego kraju w okresie od 1998 r. Również — jak w odniesieniu do przeciętnych wynagrodzeń — mamy tu do czynienia z pewną petryfikacją (por. także tab. 21.) pozycji liderów i outsiderów międzywojewódzkiego rankingu sytuacji materialnej ludności, z tym że dane z poprzedniej sekwencji tematycznej są bardziej miarodajne, jako że dotyczą odpowiednio pełnej zbiorowości, natomiast budżety gospodarstw domowych reprezentują znacząco mniejszą ich część (ponad 30 tys. na ogólną liczbę ok. 13 mln), co nie umniejsza ich wartości, szczególnie jeśli idzie o ukazanie polaryzacji regionalnej poziomu dochodów i możliwości wydatkowych.

5. Mieszkalnictwo

Ze względu na mocno zróżnicowaną wielkość poszczególnych regionów i województw, przy omawianiu rozmiarów budownictwa mieszkaniowego ograniczono się do omówienia intensywności budownictwa. W 2008 r. oddano do użytku 165,2 tys. mieszkań. Intensywność ich budowania wyniosła 4,3, w przeliczeniu na 1 tys. ludności w skali kraju (por. tab. 15.). Wskaźnik ten —

w ujęciu regionalnym — charakteryzowało bardzo silne zróżnicowanie. Dane o wojewódzkich rozmiarach budownictwa mieszkaniowego w okresie 10-letnia 1999–2008 potwierdzają swego rodzaju petryfikację pozycji województw czołówki intensywności budowania i jej regionalnych outsiderów. I tak od 1999 r. liderem rankingu intensywności budowania mieszkań jest województwo mazowieckie (Warszawa). Na drugiej pozycji plasuje się województwo pomorskie (Trójmiasto). Również stałym outsiderem jest opolskie. W większości województw w okresie 1999–2008 corocznie budowano średnio 2–3 mieszkania na 1 tys. ludności (por. tab. 16.).

Tabela 15.

Warunki i budownictwo mieszkaniowe w 2008 r. — według regionów

Wyszczególnienie	Zasoby mieszkaniowe (stan w dniu 31 XII)			Mieszkania oddane do użytkowania			
	mieszkania w tys.	przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²	przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	w tys.	na 1000 ludności	na 1000 zawartych małżeństw	przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²
Polska	13150,3	70,2	2,90	165,2	4,3	641	104,0
region centralny	2926,1	67,6	2,65	45,5	5,9	906	100,1
łódzkie	962,5	65,9	2,65	7,4	2,9	453	114,9
mazowieckie	1963,6	68,4	2,65	38,2	7,3	1123	97,2
region południowy	2758,9	70,1	2,88	28,2	3,6	531	113,1
małopolskie	1058,9	74,8	3,10	16,0	4,9	726	103,4
śląskie	1700,0	67,2	2,73	12,2	2,6	393	125,7
region wschodni	2162,0	74,6	3,11	20,7	3,1	459	113,7
lubelskie	717,0	74,2	3,02	7,4	3,4	500	107,6
podkarpackie	614,7	78,0	3,42	5,6	2,7	407	122,7
podlaskie	410,1	73,6	2,91	5,0	4,2	634	111,1
świętokrzyskie	420,2	71,3	3,03	2,7	2,1	311	116,3
region północno-zachodni	2012,7	72,9	3,03	27,6	4,5	638	105,7
lubuskie	343,6	69,4	2,94	4,3	4,2	609	97,4
wielkopolskie	1077,1	77,5	3,15	16,3	4,8	663	111,8
zachodniopomorskie	592,0	66,6	2,86	7,0	4,1	602	96,4
region południowo-zachodni	1378,2	69,4	2,84	14,3	3,7	566	101,1
dolnośląskie	1039,8	66,8	2,77	12,5	4,3	655	96,4
opolskie	338,4	77,3	3,05	1,8	1,8	294	133,0
region północny	1912,4	67,2	2,99	28,8	5,1	709	94,4
kujawsko-pomorskie	686,1	66,4	3,01	7,6	3,7	520	99,8
pomorskie	752,4	68,9	2,95	14,4	6,5	898	93,3
warmińsko-mazurskie	473,9	65,6	3,01	6,8	4,8	683	90,4

Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

Tabela 16.

Intensywność budownictwa mieszkaniowego — według województw (liczba mieszkań na 1 tys. ludności)

Województwo	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	1999– –2008 ^a
Polska	2,1	2,3	2,7	2,6	4,3	2,8	3,0	3,0	3,5	4,3	3,1
dolnośląskie	1,9	2,0	3,2	2,4	3,6	2,2	2,4	3,2	3,2	4,3	2,8
kujawsko- -pomorskie	2,3	1,8	2,5	2,1	3,3	2,2	2,2	2,4	2,7	3,0	2,4
lubelskie	1,9	1,3	2,2	1,5	2,7	1,9	2,4	2,2	2,6	3,4	2,0
lubuskie	2,3	2,1	2,5	2,4	3,8	2,5	3,3	2,9	3,2	4,2	2,9
łódzkie	1,4	1,4	1,9	1,8	3,3	2,1	1,8	1,9	2,3	2,9	2,1
małopolskie	2,7	2,5	3,3	3,0	7,2	3,3	3,3	3,8	3,8	4,9	3,8
mazowieckie	3,7	5,0	5,4	4,4	5,7	4,6	5,5	5,2	5,8	7,3	5,3
opolskie	0,8	1,0	1,2	1,2	2,6	1,2	1,1	1,3	1,3	1,8	1,4
podkarpackie	1,4	1,4	1,3	1,9	5,1	2,2	1,9	2,2	2,5	2,7	2,3
podlaskie	3,2	3,1	2,6	2,2	3,5	2,8	2,6	2,5	3,3	4,2	3,0
pomorskie	2,6	2,6	3,3	3,9	6,3	3,9	4,5	4,6	5,3	6,5	4,2
śląskie	1,1	1,2	1,4	1,6	3,1	2,1	1,8	1,8	2,2	2,6	1,9
świętokrzyskie	1,1	1,4	1,4	2,1	3,5	1,5	1,6	1,3	1,8	2,1	1,8
warmińsko- -mazurskie	1,7	2,5	2,4	2,0	3,6	2,9	3,1	3,1	4,1	4,8	3,0
wielkopolskie	1,9	2,2	2,6	2,8	3,8	3,3	3,5	3,1	4,2	4,8	3,2
zachodnio- pomorskie	2,1	2,4	3,2	2,7	3,3	3,1	3,2	3,0	3,8	4,1	3,1

^a Średnia ze średnich dla lat.

Źródło: obliczenia na podstawie: *Budownictwo. Wyniki działalności w ... r.* (edycje dla odpowiednich lat), dz. cyt.; *Budownictwo mieszkaniowe I–IV kw. 2008 r.*, dz. cyt. oraz M. Gorczyca: *Regionalne zróżnicowanie sytuacji mieszkaniowej w Polsce*, WSZiZ w Rzeszowie, 2009, mat. pow.

W końcu 2008 r. substancję mieszkaniową kraju stanowiło 13 150 tys. mieszkań z 48 703 tys. izb o łącznej powierzchni użytkowej 923 411 tys. m².¹⁰ Średnio na 1 mieszkanie przypadało 3,70 izb oraz 2,90 osób, co przy jego przeciętnej wielkości 70,2 m² powierzchni użytkowej określało przestronność zaludnienia mieszkań na poziomie 24,2 m² powierzchni użytkowej na 1 osobę. Średnie zaludnienie izb wynosiło 0,78 osoby¹¹. Natomiast średnie nasycenie mieszkaniami to 345 na 1 tys. ludności¹².

Zestawione w tabeli 17. informacje o stanie zasobów i warunków mieszkaniowych w ujęciu regionalnym wskazują na znaczące ich zróżnicowanie. Średnie nasycenie mieszkaniami w układzie międzywojewódzkim różniło się istotnie, bo od 293 na 1 tys. ludności w województwie podkarpackim aż do 378

¹⁰ Por.: *Rocznik Statystyczny 2009*, GUS, Warszawa 2009, oraz *Gospodarka mieszkaniowa w 2008 r.*, www.stat.gov.pl.

¹¹ *Rocznik Statystyczny 2009*, dz. cyt.

¹² Obliczenia na podstawie: *Rocznik Statystyczny 2009*, dz. cyt.

w łódzkim. W skali regionów rozpiętość ta wynosi od 322 we wschodnim do 377 w centralnym.

Tabela 17.

Stan zasobów i warunków mieszkaniowych — według regionów i województw

Wyszczególnienie	Przeciętna					Mieszkania na 1 tys. ludności
	liczba izb w 1 mieszkaniu	liczba osób		pow. użytkowa w m ²		
		w 1 mieszkaniu	na 1 izbę	1 mieszkania	na 1 osobę	
region centralny	3,51	2,65	0,75	67,6	25,5	377
łódzkie	3,50	2,65	0,76	65,9	24,9	378
mazowieckie	3,52	2,65	0,75	68,4	25,8	377
region południowy	3,70	2,88	0,78	70,1	24,4	348
małopolskie	3,81	3,10	0,81	74,8	24,1	322
śląskie	3,63	2,73	0,75	67,2	24,6	366
region wschodni	3,83	3,11	0,81	74,6	24,0	322
lubelskie	3,75	3,02	0,80	74,2	24,6	332
podkarpackie	3,97	3,42	0,86	78,0	22,9	293
podlaskie	3,95	2,91	0,74	73,6	25,3	344
świętokrzyskie	3,65	3,03	0,83	71,3	23,5	330
region północno-zachodni	3,85	3,03	0,79	72,9	24,1	330
lubuskie	3,79	2,94	0,77	69,4	23,6	342
wielkopolskie	3,95	3,15	0,80	77,5	24,6	317
zachodniopomorskie	3,69	2,86	0,77	66,6	23,3	350
region południowo-zachodni	3,72	2,84	0,76	69,4	24,5	353
dolnośląskie	3,61	2,77	0,77	66,8	24,1	361
opolskie	4,06	3,05	0,75	77,3	25,3	328
region północny	3,69	2,99	0,81	67,2	22,5	335
kujawsko-pomorskie	3,66	3,01	0,82	66,4	22,0	332
pomorskie	3,71	2,95	0,79	68,9	23,4	339
warmińsko-mazurskie	3,70	3,01	0,81	65,6	21,8	332

Źródło: *Gospodarka mieszkaniowa w 2008 r.*, dz. cyt.

Ponieważ mieszkanie mieszkaniu czy izba izbie nie są równe wielkością, przy omawianiu zróżnicowania regionalnego standardu mieszkaniowego ograniczono się do syntetycznego wskaźnika, a mianowicie powierzchni użytkowej mieszkania (pum) na 1 osobę. Wskaźnik ten reprezentował w 2008 r. —

w ujęciu międzywojewódzkim — rozpiętość w wysokości 4,0 m² pum (od 21,8 w warmińsko-mazurskim do 25,8 w mazowieckim). Zatem rozstęp wartości skrajnych stanowił 16,5% wartości krajowej, a maksymalny średni wskaźnik wojewódzki przewyższał o 18,3% jego poziom minimalny. Między regionami różnice były mniejsze i wynosiły, odpowiednio, między północnym i centralnym: 3,0 m² pum oraz 12,3% i 13,3%.

Tabela 18.

Warunki mieszkaniowe w 2008 r. — według województw

Województwo	Przeciętna							
	liczba:						powierzchnia użytkowana 1 osobę (m ²)	
	izb w mieszkaniu		osób na 1:					
			mieszkanie		izbę			
1998	2008	1998	2008	1998	2008	1998	2008	
Polska	3,47	3,70	3,24	2,90	0,94	0,78	18,8	25,1
dolnośląskie	3,47	3,61	3,17	2,77	0,91	0,77	19,2	24,1
kujawsko-pomorskie	3,49	3,66	3,30	3,01	0,95	0,82	17,9	22,0
lubelskie	3,39	3,75	3,28	3,02	0,97	0,80	19,1	24,6
lubuskie	3,66	3,79	3,31	2,94	0,90	0,77	18,9	23,6
łódzkie	3,22	3,50	2,90	2,65	0,90	0,76	19,3	24,9
małopolskie	3,48	3,81	3,51	3,10	1,01	0,81	18,1	24,1
mazowieckie	3,27	3,52	3,05	2,65	0,93	0,75	18,8	25,8
opolskie	3,89	4,06	3,34	3,05	0,86	0,75	21,4	25,3
podkarpackie	3,52	3,97	3,74	3,42	1,06	0,86	17,7	22,9
podlaskie	3,72	3,95	3,18	0,74	0,86	0,74	20,0	25,3
pomorskie	3,56	3,71	3,41	2,95	0,96	0,79	17,6	23,4
śląskie	3,42	3,63	3,02	2,73	0,88	0,75	20,0	24,6
świętokrzyskie	3,29	3,65	3,32	3,03	1,01	0,83	17,9	23,5
warmińsko-mazurskie	3,57	3,70	3,44	3,01	0,96	0,81	17,2	21,8
wielkopolskie	3,70	3,95	3,48	3,15	0,94	0,80	19,2	24,6
zachodniopomorskie	3,58	3,69	3,29	2,86	0,92	0,77	18,1	23,3

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 1999*, dz. cyt.; *Rocznik Statystyczny Województw 2009*, dz. cyt., oraz *Gospodarka mieszkaniowa w 2008 r.*, dz. cyt.

W latach 1998–2008 nastąpiła odczuwalna poprawa wszystkich wskaźników warunków mieszkaniowych (por. tab. 18.). W coraz większych mieszkaniach, zasiedlonych przez malejącą liczbę osób, mieszkało się coraz przestronniej, co — w sposób syntetyczny — odzwierciedla wskaźnik rosnącej pum na 1 osobę. w omawianym 10-leciu zwiększył się on o 6,3 m², tj. o 33,5%, co

oznaczało średni, roczny wzrost w wysokości 2,9%. Wzrost tego wskaźnika odnotowano we wszystkich województwach. Jak należało oczekiwać, jego najwyższa dynamika wystąpiła w województwie mazowieckim (o 37,2%), a relatywnie niska w województwach kujawsko-pomorskim oraz reprezentującym najniższy poziom wskaźnika pum *per capita* w latach 1998 i 2008 województwie warmińsko-mazurskim (17,2 i 21,8). W ten sposób rozpiętość skrajnych poziomów wojewódzkich pum na 1 osobę zwiększyła się w latach 1998–2008 z 2,1 m² do 4,0 m², a przewyższenie wskaźnika maksymalnego z 12,2% do 18,3%.

O poziomie zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych świadczy nie tylko przestronność ich zasiedlenia, ale także standard instalacyjny, tzn. powszechność występowania w nich instalacji. Z danych tabeli 19. wynika, że w dalszym ciągu w znacznej części mieszkań brakuje podstawowych instalacji techniczno-sanitarnych. Uwaga ta odnosi się zwłaszcza do mieszkań na wsi. Nawet abstrahując od niewystępowania w wielu z nich instalacji gazu sieciowego, który z powodzeniem może być substytuowany gazem z butli, czy nawet zastępowania centralnego ogrzewania innymi jego formami, to w dalszym ciągu do pełnej powszechności instalacji w mieszkaniach brakowało w nich w 2008 r. (w %):

- w miastach: w 1,5% instalacji wodociągowej, w 4,5% ustępu spłukiwanego i w 7,8% łazienki,
- na wsi: w 11,1% instalacji wodociągowej, w 15,5% ustępu spłukiwanego i w 24,2% łazienki.

Tabela 19.

Stopień wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne — w ujęciu regionalnym (%)

Wyszczególnienie	Miasta					Wieś				
	wodociąg	ustęp	łazienka	gaz z sieci	central. ogrzewanie	wodociąg	ustęp	łazienka	gaz z sieci	central. ogrzewanie
Polska	98,5	94,5	92,2	73,6	84,7	88,9	74,5	75,8	18,4	64,4
region centralny	97,4	93,8	91,4	71,7	87,0	83,4	67,0	68,0	12,2	60,7
łódzkie	96,2	89,6	86,2	61,3	80,0	83,8	63,3	65,0	3,3	57,4
mazowieckie	97,9	95,8	93,9	76,7	90,3	83,1	68,9	69,5	16,8	62,4
region południowy	98,9	94,2	92,6	73,3	81,3	92,6	82,6	84,1	40,1	72,0
małopolskie	98,3	96,3	95,1	78,6	85,2	91,1	80,7	82,3	48,1	67,8
śląskie	99,1	93,3	91,5	71,0	79,6	94,6	85,4	86,7	28,8	78,1
region wschodni	97,4	94,3	93,3	68,7	88,8	82,2	64,2	66,4	24,3	56,5
lubelskie	97,4	94,1	92,6	69,2	88,9	79,4	58,1	60,3	11,7	53,8
podkarpackie	97,8	95,2	94,6	88,1	87,4	87,8	74,9	77,4	57,3	60,5
podlaskie	97,9	95,0	94,2	45,5	90,1	79,6	60,7	62,7	2,9	49,4
świętokrzyskie	96,6	92,7	91,5	69,7	89,0	79,9	60,0	62,3	9,3	60,1

Wyszczególnienie	Miasta					Wieś				
	wodo- ciąg	ustęp	łazien- ka	gaz z sieci	central. ogrze- wanie	wodo- ciąg	ustęp	łazien- ka	gaz z sieci	central. ogrze- wanie
region północno-zachodni	99,4	95,4	92,9	74,1	84,4	95,1	82,8	83,7	12,2	68,4
lubuskie	99,1	94,3	91,5	75,6	82,0	93,8	81,1	82,4	8,1	62,7
wielkopolskie	99,3	95,7	93,2	69,7	83,3	94,9	82,8	83,3	13,4	70,1
zachodniopomorskie	99,7	95,7	93,3	80,3	87,4	96,4	84,1	85,4	12,3	67,9
region południowo-zachodni	99,1	92,6	90,0	83,3	81,0	94,7	80,4	82,7	7,2	68,7
dolnośląskie	99,1	91,9	89,1	84,9	80,3	94,1	78,5	80,6	9,7	66,4
opolskie	99,3	95,3	93,3	77,1	83,9	95,7	83,8	86,4	2,5	73,0
region północny	99,5	96,7	93,2	73,5	85,5	93,2	79,8	79,9	3,5	66,5
kujawsko-pomorskie	99,0	94,8	90,4	72,8	82,7	92,5	78,0	78,4	2,3	67,6
pomorskie	99,7	97,7	94,5	74,9	86,3	96,2	85,9	84,8	5,3	69,6
warmińsko-mazurskie	99,8	97,7	94,9	72,1	88,4	90,5	75,2	76,1	2,8	61,4

Źródło: *Gospodarka mieszkaniowa w 2008 r.*, dz. cyt.

Chociaż stan standardu instalacyjnego jest w dalszym stopniu niezadowalający, szczególnie w mieszkaniach na wsi, odnotować należy istotną poprawę i zmniejszenie niekorzystnego dysparytetu instalacyjnego mieszkań wiejskich. Wszak w 1999 r. występowała następująca powszechność instalacji (%):

	wodociąg	ustęp spłukiwany	łazienka
miasta	97,6	94,4	92,1
wieś	82,1	62,6	66,4

Jak widać, większą poprawę w omawianym okresie odnotowano w zasobach mieszkaniowych na wsi.

Jeśli idzie o zróżnicowanie regionalne (międzywojewódzkie) powszechności instalacji w mieszkaniach, to w przypadku zasobów w miastach najgorzej przedstawiała się ona (por. tab. 19.) w województwie łódzkim, a najlepiej w mazowieckim. Jeśli idzie o mieszkania na wsi, to outsiderem były województwa regionu wschodniego, a całkiem przyzwoity poziom powszechności instalacji występował w regionie północno-zachodnim, którego województwa miały na wsi standard instalacyjny nawet nieco korzystniejszy niż najgorsze województwa (jeśli idzie o mieszkania w miastach).

6. Finanse publiczne

Budżety wojewódzkie zamknęły się w skali kraju nadwyżką wydatków nad dochodami na poziomie 2,7% (por. tab. 20.). Większość (11) województw generowała nadwyżkę dochodów nad wydatkami, jednak ogromny deficyt z woje-

wództwa mazowieckiego, przekraczający o 20,3% poziom dochodów, sam przewyższył krajową jego wielkość (o 48,5%)¹³. Z drugiej strony, w ogólnym dodatnim wyniku 11 województw (<433 mln) najbardziej (ok. 1/4) ważyło województwo świętokrzyskie.

Województwa nie są równe wielkością. Stąd w badaniach komparatywnych ich budżetów posłużono się (por. tab. 20.) jednostkowym — w przeliczeniu na 1 osobę — poziomem dochodów i wydatków. Jeśli idzie o dochody, to ich międzywojewódzki rozrzew wyniósł 246 zł (od 246 zł w województwie śląskim do 492 zł w mazowieckim), co oznaczało dwukrotne przewyższenie poziomu maksymalnego nad minimalnym. Analogiczne dane w odniesieniu do wydatków to, odpowiednio, 331 zł oraz przewyższenie minimalnego poziomu z województwa łódzkiego przez maksymalny z mazowieckiego o 127%. Różnica jednostkowego wyniku stanowiła — w skali międzywojewódzkiej — aż 108 zł (od -26 w województwie śląskim do 82 zł w świętokrzyskim).

Z podanych w tabeli 20. jednostkowych wojewódzkich poziomów dofinansowania ze środków UE w latach 2004–2005 widać znaczące zróżnicowanie absorpcji środków unijnych, jako że jej rozpiętość wojewódzka między najsłabiej je wykorzystującymi (lubelskie, małopolskie, opolskie, podkarpackie, podlaskie i świętokrzyskie) a liderami (mazowieckie, zachodniopomorskie) wynosiła — z grubsza — jak 1:2. Na lata 2007–2013 przewiduje się znacząco zróżnicowany poziom jednostkowych nakładów na projekty dofinansowywane z UE, którego wartość będzie miała różny poziom jednostkowy. W kontekście jednostkowych nakładów i ich dofinansowania ze środków unijnych, trudno jednoznacznie stwierdzić, że fundusze te w rzeczywistości służyły wyrównywaniu różnic w rozwoju społeczno-ekonomicznym regionów.

Tabela 20.

Wybrane informacje o finansach publicznych — według województw

Województwo	Budżety województw w 2008 r.						Dofinansowane z UE w 2004 roku	Wartość projektów dofinansowanych z Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności UE 2007–2013	
	dochody	wydatki	wynik	dochody	wydatki	wynik		ogółem	w tym dofinansowanie
	mln zł			per capita (zł)					
Polska	12660,2	13002,7	-342,5	332	340	-8	1636	1219	766
dolnośląskie	1079,8	1006,2	73,7	375	349	26	1898	1049	593
kujawsko-pomorskie	625,7	640,7	-15,0	303	310	-7	1241	869	452

¹³ Wysoki deficyt to — w dominancie — następstwo obciążenia bogatszych województw (w tym najbardziej mazowieckiego) tzw. janosikowym, tzn. świadczeniami na rzecz mniej rozwiniętych regionów.

Województwo	Budżety województw w 2008 r.						Dofinansowane z UE w 2004 roku	Wartość projektów dofinansowanych z Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności UE 2007–2013	
	dochody	wydatki	wynik	dochody	wydatki	wynik		ogółem	w tym dofinansowanie
	mln zł			per capita (zł)					
lubelskie	644,6	698,6	-54,0	298	323	-25	1040	961	604
lubuskie	350,6	340,1	10,6	347	337	10	1428	2095	1310
łódzkie	645,6	664,3	-18,7	253	261	8	1366	1099	637
małopolskie	930,3	923,3	6,9	283	281	2	995	1168	716
mazowieckie	2560,3	3079,2	-519,0	492	592	-100	1871	545	366
opolskie	397,8	371,9	25,9	385	360	25	1062	1343	710
podkarpackie	698,6	646,0	52,6	333	308	25	995	1136	800
podlaskie	391,8	334,5	57,3	329	281	48	1041	1401	812
pomorskie	750,1	712,2	37,9	338	321	17	1529	988	543
śląskie	1143,0	1263,2	-120,2	246	272	-26	1744	843	370
świętokrzyskie	478,5	374,1	104,4	376	294	82	1018	1347	767
warmińsko-mazurskie	508,0	449,5	58,5	356	315	41	1490	1531	914
wielkopolskie	914,5	962,7	-48,2	269	283	-14	1414	567	339
zachodniopomorskie	541,1	536,0	5,0	320	317	3	2076	1244	833

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 2009, dz. cyt.; Budżety jednostek samorządu terytorialnego w latach 2005–2008. GUS, Warszawa 2009 oraz obliczenia na ich podstawie.

7. Inwestycje i środki trwałe

Nakłady inwestycyjne w 2008 r. wyniosły ok. 217,3 mld zł (por. tab. 21.). W ujęciu regionalnym największy udział miały inwestycje z województwa mazowieckiego, które stanowiły 21,5% ich krajowego wolumenu. Na drugim biegunie udziału znajdowało się kilka województw, w których był on niższy od 3% (lubuskie — <2,5%, opolskie, świętokrzyskie i podlaskie — po ok. 2,6%). Właściwym miernikiem intensywności inwestowania w poszczególnych województwach jest poziom nakładów inwestycyjnych *per capita*. Przy średniej krajowej 5700 zł przebiegał on od 3530 zł w województwie lubuskim do 9090 zł w mazowieckim. Zatem wojewódzka rozpiętość tego wskaźnika (5560 zł) stanowiła 97,5% poziomu krajowego, a poziom maksymalny przekraczał minimalny aż o 157,5%.

W latach 1998–2008 jednostkowy poziom inwestycji wzrósł — w ujęciu nominalnym — o 95,3% w skali kraju. Najwyższy wskaźnik jego dynamiki wystąpił w województwie łódzkim (o 181%), a najniższy (o 48%) w opolskim. Relatywnie niskie zwiększenie jednostkowego poziomu dynamiki inwestycji wystąpiło u lidera tego rankingu (województwo mazowieckie), bo tylko o 56%.

Tabela 21.
Inwestycje i środki trwałe — według województw (ceny bieżące)

Województwo	Inwestycje				Środki trwałe — wartość brutto				
	1998		2008		1998		2008		
	ogółem (mln zł)	per capita* (zł)	ogółem (mln zł)	per capita* % (1998 = 100,0)	ogółem (mln zł)	per capita (zł)	ogółem (mln zł)	per capita zł	
Polska	112813,5	2918	217260	195,3	1243436,0	32158	2227406	58407	181,6
dolnośląskie	9272,3	3107	18470	206,6	91539,7	30674	179798	62493	203,7
kujawsko-pomorskie	4275,8	2037	9954	236,1	55649,6	26512	93853	45386	171,2
lubelskie	3660,1	1633	7629	216,7	62173,5	27741	99213	45894	165,4
lubuskie	2640,2	2585	4420	169,4	28703,6	28105	54709	54221	192,9
łódzkie	5116,2	2067	14778	290,6	76182,1	28550	133524	52385	183,5
małopolskie	7905,1	2462	16101	199,0	98296,3	30609	160458	48814	159,5
mazowieckie	29581,4	5840	47314	155,7	235397,4	46470	477820	91809	187,6
opolskie	2784,6	2553	3909	148,1	39941,3	36623	59140	57250	156,3
podkarpackie	4750,8	2241	7883	167,3	51882,1	24470	97133	46265	189,1
podlaskie	2317,7	1894	4823	213,8	35741,9	29206	59876	50253	172,1
pomorskie	5913,2	2710	13978	230,3	67033,5	30721	122736	52299	170,3
śląskie	14552,0	2976	27350	197,9	161082,6	32926	268711	57841	175,7
świętokrzyskie	2902,4	2187	5584	200,7	37172,4	28008	59154	46475	165,9
warmińsko-mazurskie	2514,0	1719	5905	240,8	41288,6	28239	67546	47268	167,4
wielkopolskie	9774,5	2919	20139	203,2	103582,3	30938	200268	58944	190,7
zachodniopomorskie	44531	2572	9023	207,2	57789,1	33381	97467	55208	165,4

* wielkości zaokrąglone.

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 1999, dz. cyt.; Rocznik Statystyczny Województw 2009, dz. cyt.

Wartość brutto środków trwałych stanowiła w 2008 r. 2227,4 mld zł. Jak należało oczekiwać, 21,5% jej wielkości przypadało na województwo mazowieckie, a w kilku najslabiej inwestujących regionach udział ten sięgał 2% wartości krajowej. W sposobnym do studiów komparatywnych ujęciu, w przeliczeniu na 1 osobę, średnia krajowa wyniosła 58,4 tys. zł. Przebiegała ona od 45,4 tys. zł w województwie kujawsko-pomorskim do 91,8 tys. zł w mazowieckim (por. tab. 21.). Zatem międzywojewódzka różnica (46,4 tys. zł) stanowiła ok. 80% średniej dla kraju, a poziom maksymalny wynosił >20,2% jego minimalnej wartości wojewódzkiej.

Tabela 22.

Nakłady inwestycyjne w ich lokalizacji w 2007 r. — według regionów (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	Ogółem		Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi
	w mln zł	w %			
Polska	191713,6	100,0	2,2	43,8	54,0
region centralny	55381,7	28,9	1,5	31,0	67,5
łódzkie	13835,3	7,2	2,1	47,9	50,0
mazowieckie	41545,4	21,7	1,3	25,4	73,3
region południowy	39823,6	20,8	0,7	52,5	46,8
małopolskie	15184,3	7,9	1,0	44,4	54,6
śląskie	24639,3	12,9	0,6	57,5	41,9
region wschodni	21476,6	11,2	4,0	43,6	52,4
lubelskie	6071,2	3,2	4,8	38,5	56,7
podkarpackie	7028,7	3,7	2,2	45,6	52,2
podlaskie	4266,5	2,2	6,5	40,5	53,0
świętokrzyskie	4110,2	2,1	3,2	50,9	45,9
region północno-zachodni	28012,7	14,6	3,8	47,6	48,6
lubuskie	4567,2	2,4	3,2	54,5	42,3
wielkopolskie	16504,5	8,6	3,8	46,1	50,1
zachodniopomorskie	6941,0	3,6	4,1	46,9	49,0
region południowo-zachodni	21119,6	11,0	1,9	52,7	45,4
dolnośląskie	17396,9	9,1	1,4	52,9	45,7
opolskie	3722,7	1,9	4,2	51,6	44,2
region północny	25899,4	13,5	2,8	46,4	50,8
kujawsko-pomorskie	8106,7	4,2	2,9	48,9	48,2
pomorskie	12415,5	6,5	1,7	42,6	55,7
warmińsko-mazurskie	5377,2	2,8	5,1	51,5	43,4

Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

Wartość brutto środków trwałych w omawianym dziesięcioleciu 1998–2008 wzrosła o 79,1% w sposób zbliżony regionalnie, jak w przypadku wojewódzkiej dynamiki jednostkowych nakładów inwestycyjnych.

Przedstawione w tabeli 22. dane o regionalnym rozmieszczeniu nakładów inwestycyjnych w 2007 r., tym razem także w ujęciu według regionów, potwierdzają dominację województw mazowieckiego i śląskiego, na które przypadła w tym roku ponad 1/3 (34,6%) krajowych nakładów. Z drugiej strony, egzemplifikują one mizериę inwestycyjną województw z regionów: wschodniego (11,2%) i południowo-zachodniego (11,0%), w tym wymienionego w poprzedniej sekwencji województwa opolskiego (1,9%).

8. Rachunki regionalne

Wartość wytworzonego w 2007 roku Produktu Krajowego Brutto wyniosła 1 176 737 mln zł. W porównaniu z 2006 r. był on wyższy w cenach stałych o 6,8%¹⁴, a w cenach bieżących o 11,1% (por. tab. 23.). Z szerokiego spektrum danych zgrupowanych w poniższej tabeli omówione będą szczegółowiej najbardziej przydatne do analizy komparatywnej informacje o produkcji krajowym brutto na 1 mieszkańca.

Tabela 23.

Produkt krajowy brutto w 2007 r. — według województw (ceny bieżące)

Województwo	Ogółem				Na 1 mieszkańca			
	mln zł	lokata	Polska = 100,0	2006 r. = 100,0	zł	lokata	Polska = 100,0	2006 r. = 100,0
Polska	1176737	x	100,0	111,0	30873	x	100,0	111,1
dolnośląskie	96666	4	8,2	112,2	33567	2	108,7	112,9
kujawsko-pomorskie	55358	8	4,7	110,2	26801	9	86,8	110,3
lubelskie	45361	10	3,9	111,0	20913	15	67,7	111,4
lubuskie	27581	14	2,3	110,6	27350	8	88,6	110,6
łódzkie	72656	6	6,2	110,7	28371	6	91,9	111,2
małopolskie	86635	5	7,4	110,0	26456	10	85,7	109,7
mazowieckie	255893	1	21,7	111,6	49415	1	160,1	111,3
opolskie	26618	16	2,3	114,1	25609	11	82,9	114,6
podkarpackie	43685	11	3,7	109,5	20829	16	67,5	109,5
podlaskie	27351	15	2,3	112,0	22896	14	74,2	112,3
pomorskie	67073	7	5,7	111,3	30396	5	98,5	111,0
śląskie	152741	2	13,0	110,7	32761	3	106,1	111,1
świętokrzyskie	30329	13	2,6	112,0	23741	12	76,9	112,4
warmińsko-mazurskie	32756	12	28	109,3	22961	13	74,4	109,3

¹⁴ Produkt krajowy brutto — rachunki regionalne w 2007 r., GUS, Katowice 2009.

Województwo	Ogółem				Na 1 mieszkańca			
	mln zł	lokata	Polska = 100,0	2006 r. = 100,0	zł	lokata	Polska = 100,0	2006 r. = 100,0
wielkopolskie	109131	3	9,3	110,4	32266	4	104,5	110,2
zachodniopomorskie	46904	9	4,0	109,4	27708	7	89,8	109,3

Źródło: *Produkt krajowy brutto — rachunki regionalne w 2007 r.*, dz. cyt.

W ujęciu wojewódzkim produkt krajowy brutto zwiększył się w latach 2006–2007 w sposób zbliżony, jako że różnice (w cenach bieżących) dynamiki przebiegały od 109,5% w województwie podkarpackim do 114,6% w opolskim. Były to jednak województwa mało ważące w ogólnym wolumenie produktu krajowego brutto, którego dynamika (111,1%) była prawie identyczna jak w mazowieckim (111,3%) i śląskim (111,1%).

Produkt krajowy brutto *per capita* różnił się w 2007 r. (por. tab. 23.) między krańcowymi poziomami wojewódzkimi (mazowieckie i podkarpackie) o 28 586 zł, co stanowiło aż prawie 92,6% średniego poziomu krajowego i przewyższenie minimalnego poziomu przez maksymalny aż o 137,2%. Wszak produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w województwie podkarpackim to jedynie 67,5% średniej dla Polski, natomiast w mazowieckim 160,1% (por. tab. 23.). Porównanie relacji regionalnych, także w ujęciu regionów z 2007 r. (por. tab. 24.), z występującymi w 2006 r. (por. tab. 25.) świadczy o pogłębiającym się rozdziewie w omawianym zakresie.

Tabela 24.

Produkt krajowy brutto i nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych w 2007 r. — według regionów (ceny bieżące)

Regiony	Produkt krajowy brutto				Nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych			
	mln zł	Polska = 100,0	na 1 mieszkańca		mln zł	Polska = 100,0	na 1 mieszkańca	
			zł	Polska = 100,0			zł	Polska = 100,0
Polska	1176737	100,0	30873	100,0	742374	100,0	19477	100,0
centralny	328549	27,9	42452	137,5	179414	24,2	23182	119,0
południowy	239376	20,3	30160	97,7	158656	21,4	19990	102,8
wschodni	146726	12,5	21775	70,5	107425	14,5	15942	81,9
północno-zachodni	183615	15,6	30183	97,8	119128	16,0	19582	100,5
południowo-zachodni	123284	10,5	31457	101,9	75041	10,1	19147	98,3
północny	155187	13,2	27232	88,2	102710	13,8	18023	92,5

Źródło: *Produkt krajowy brutto — rachunki regionalne w 2007 r.*, dz. cyt.

Tabela 25.**Produkt krajowy brutto w 2006 r. — według regionów (ceny bieżące)**

Wyszczególnienie	W mln zł	W %	Na 1 mieszkańca	
			w zł	Polska = 100 ^x
Polska	1060031	100,0	27799	100,0
region centralny	294840	27,8	38112	137,1
łódzkie	65628	6,2	25521	91,8
mazowieckie	229212	21,6	44381	159,7
region południowy	216748	20,4	27282	98,1
małopolskie	78789	7,4	24111	86,7
śląskie	137959	13,0	29497	106,1
region wschodni	132253	12,5	19588	70,5
lubelskie	40849	3,9	18779	67,6
podkarpackie	39894	3,8	19024	68,4
podlaskie	24427	2,3	20396	73,4
świętokrzyskie	27084	2,6	21130	76,0
region północno-zachodni	166634	15,7	27433	98,6
lubuskie	24942	2,4	24733	89,0
wielkopolskie	98806	9,3	29279	105,3
zachodniopomorskie	42887	4,0	25324	91,1
region południowo-zachodni	109112	10,3	27774	99,9
dolnośląskie	85774	8,1	29739	107,0
opolskie	23338	2,2	22347	80,4
region północny	140444	13,2	24663	88,7
kujawsko-pomorskie	50217	4,7	24301	87,4
pomorskie	60250	5,7	27373	98,5
warmińsko-mazurskie	29977	2,8	21005	75,6

^x relacja do średniej krajowej.Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

W latach 1998–2007 produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w skali kraju zwiększył się w ujęciu nominalnym z 14,3 tys. zł do 30,9 tys. zł (por. tab. 26.). W poszczególnych województwach jego zmiany (w cenach bieżących) miały zróżnicowany w kolejnych latach poziom. W ujęciu bezwzględny w omawianym okresie najsilniej zwiększył się jego poziom w województwie mazowieckim, bo aż o 28,5 tys. zł (o 136%). Na drugim biegunie było podkarpackie, w którym wystąpiło zwiększenie o niespełna 10,0 tys. zł (o 91,7%).

Tabela 26.
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca — według województw (zł; w cenach bieżących)

Województwo	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Polska	14316	15914	18640	19884	20431	22048	24181	25767	27799	30873
dolnośląskie	14290	16273	19169	20380	21930	22598	24632	26620	29739	33567
kujawsko-pomorskie	13193	14121	16550	18169	18635	19767	21633	22474	24301	26801
lubelskie	10383	11112	12777	14087	14300	15565	16777	17591	18779	20913
lubuskie	13062	14444	16737	17875	17850	19072	21641	23241	24733	27350
łódzkie	12682	14497	16696	17952	18492	20350	22274	23666	25521	28371
małopolskie	13029	14321	16561	16965	17659	18933	20671	21989	24111	26456
mazowieckie	20920	23760	27451	30215	31115	34179	36636	40817	44381	49416
opolskie	12635	13320	15586	16476	16738	17512	20785	21347	22347	25609
podkarpackie	10866	11685	13093	14292	14569	15608	16886	17789	19024	20829
podlaskie	10926	11580	13733	15274	15719	16371	18056	19075	20396	22896
pomorskie	14129	16120	18661	19662	20346	21708	23616	25308	27373	30396
śląskie	16014	17565	20373	21762	22627	24024	27177	27792	29497	32761
świętokrzyskie	11056	12435	14326	15391	15977	17223	18714	19274	21130	23741
warmińsko-mazurskie	10986	12341	13867	14874	15258	17371	18778	19709	21005	22961
wielkopolskie	15141	16747	19651	21017	21072	23122	16001	27553	29279	32266
zachodniopomorskie	13980	15924	18666	20041	20196	20913	22494	23924	25324	27708

Źródło: Produkt krajowy brutto według województw w 1998 roku. GUS, US w Katowicach, Katowice 2000; Produkt krajowy brutto — rachunki regionalne w 2007 r., dz. cyt.

Tabela 27.

Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według standardowej siły nabywczej (Purchasing Power Parity) w województwach (poziom 27 krajów Unii Europejskiej = 100,0)

Województwo	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Polska	48,3	47,6	48,3	48,9	50,6	51,3	52,3
mazowieckie	72,9	74,4	74,5	76,0	77,1	81,3	83,6
dolnośląskie	50,1	48,2	49,8	50,0	51,5	53,0	56,0
śląskie	52,0	51,1	52,6	53,2	56,9	55,4	56,5
wielkopolskie	51,4	50,4	50,1	51,2	54,4	54,9	55,1
pomorskie	47,9	46,6	48,2	48,1	49,4	50,4	51,5
łódzkie	43,4	42,9	44,1	45,1	46,6	47,2	48,0
zachodniopomorskie	49,1	47,3	47,4	46,3	47,0	47,7	47,7
lubuskie	43,5	42,1	42,4	42,3	45,2	46,3	46,5
kujawsko-pomorskie	43,5	43,6	44,0	43,8	45,2	44,8	45,7
małopolskie	42,0	40,0	41,3	42,0	43,2	43,8	45,4
opolskie	40,7	38,8	39,0	38,8	43,5	42,5	42,1
świętokrzyskie	37,4	36,2	37,2	38,2	39,1	38,4	39,8
warmińsko-mazurskie	37,8	36,1	36,8	38,6	39,3	39,3	39,5
podlaskie	36,3	36,9	37,3	37,1	37,8	38,0	38,4
podkarpackie	33,7	33,5	33,8	34,6	35,3	35,4	35,8
lubelskie	33,8	33,8	34,0	34,5	35,1	35,1	35,3

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Interesująco przedstawiają się informacje o produkcie krajowym brutto według standardowej siły nabywczej w poszczególnych województwach w latach 2000–2006 w relacji do średniego jego poziomu w 27 krajach Unii Europejskiej, uszeregowane w tabeli 27. według poziomu — od najwyższego do najniższego. O ile od 2004 r. mieliśmy średnio powyżej 50% przeciętnego poziomu UE-27, to tylko 4 województwa (mazowieckie, dolnośląskie, śląskie i wielkopolskie) reprezentowały poziom powyżej średniego dla kraju, a reszta odstawała znacząco — *in minus*. W ujęciu według regionów najwyższa relacja powyższego wskaźnika wystąpiła w centralnym (69,3%), a najniższa we wschodnim¹⁵.

Z danych tabeli 27. można także wyciągnąć wniosek, że w okresie 2000–2006 nastąpiła dalsza petryfikacja regionalna liderów i outsiderów międzywojewódzkiego rankingu rozwoju gospodarczego. Np. województwo mazowieckie o 10,7 punktu procentowego zmniejszyło dystans do średniego poziomu produktu krajowego brutto *per capita* w 27 krajach Unii Europejskiej, nato-

¹⁵ *Regiony Polski*, dz. cyt.

miast wojewódzcy outsiderzy jedynie o (w %): lubelskie — 1,5, warmińsko-mazurskie — 1,7, podlaskie i podkarpackie — 2,1. Również w wyżej notowanych województwach postęp był nikły, np. w opolskim o 1,4%, a w szeregu innych o ok. 2%. W omawianym okresie mamy zatem do czynienia nie tylko z petryfikacją lokat, ale także z rosnącą polaryzacją w układzie wojewódzkim.

Jak wskazują na to dane z tabeli 28., wolumen produktu krajowego brutto *per capita* zwiększył się w latach 2003–2007 średnio o 24,1%. Rósł on zawsze z roku na rok, a jedynie w województwie opolskim odnotowano w 2005 r. nieznaczny spadek (o 1,6%). Najwyższą dynamikę wojewódzką w tym okresie odnotowano w mazowieckim (o 31,0%), a najniższy wskaźnik wzrostu (o 14,5%) wystąpił w województwie podlaskim. Jak widać, także w tym ujęciu nastąpiło potwierdzenie petryfikacji lokat liderów i outsiderów.

Tabela 28.

Dynamika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca — według województw (ceny stałe)

Województwo	rok poprzedni = 100,0					2003–2007 (2003 = 100,0)
	2003	2004	2005	2006	2007	
Polska	104,3	105,4	103,7	106,3	106,8	124,1
dolnośląskie	103,5	103,3	105,4	102,7	109,7	122,7
kujawsko-pomorskie	102,5	106,9	102,4	107,2	106,6	125,1
lubelskie	104,8	103,0	102,2	105,3	105,5	116,9
lubuskie	102,7	109,0	106,0	104,8	105,6	127,9
łódzkie	105,4	105,7	103,2	107,0	106,6	124,4
małopolskie	104,6	107,2	104,0	104,3	100,8	117,2
mazowieckie	105,0	104,3	107,2	108,0	108,5	131,0
opolskie	102,6	106,7	98,4	104,0	108,6	118,6
podkarpackie	105,4	106,3	105,6	105,3	105,0	124,1
podlaskie	102,5	102,0	102,3	104,3	105,2	119,5
pomorskie	103,0	107,6	103,9	105,5	107,3	126,6
śląskie	104,3	103,3	100,5	110,2	109,7	125,5
świętokrzyskie	105,7	104,8	101,0	107,7	106,9	121,9
warmińsko-mazurskie	107,7	103,1	101,2	104,2	103,3	112,2
wielkopolskie	105,4	110,5	102,2	104,0	105,2	123,6
zachodniopomorskie	100,8	104,1	103,2	104,7	103,2	116,1

Źródło: Produkt krajowy brutto — rachunki regionalne w 2007 r., dz. cyt.

9. Ranking regionalnych dysparytetów rozwoju

Dane dotyczące pozycji 16 województw w 2008 r. w odniesieniu do ważniejszych wyróżników charakteryzujących je (por. tab. 29.), potwierdza bezwzględne liderowanie województwa mazowieckiego we wszystkich — nie

Tabela 29.
Ranking województw w 2008 r.

Wyszczególnienie	do Ino- sła- skie	kujaw sko- po- mor- skie	lubel- skie	lubu- skie	łódz- kie	mało- pol- skie	mazo- wiec- kie	opol- skie	pod- kar- packie	pod- laskie	po- mor- skie	ślą- skie	świę- to- krzys- kie	war- miń- sko- -ma- zur- skie	wiel- kopol- skie	za- chod- niopo- mor- skie
Powierzchnia w km ²	7	10	3	13	9	12	1	16	11	6	8	14	15	4	2	5
Ludność w tys.	5	10	8	16	6	4	1	15	9	14	7	2	13	12	3	11
Gęstość zaludnienia	4	8	12	14	5	2	3	10	7	15	6	1	11	16	9	13
Wskaźnik urbanizacji	2	8	14	7	6	13	5	12	16	10	4	1	15	9	11	3
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	1	8	16	3	10	12	11	4	13	15	9	5	14	6	7	2
Współczynnik aktywności zawodowej w %	9	11	4	12	3	8	1	15	6	7	10	13	2	14	5	16
Wskaźnik zatrudnienia w %	12	14	6	10	2	7	1	13	8	5	9	11	3	15	4	16
Stoпа bezrobocia w % (BAEL)	14	15	12	6	9	4	2	7	11	5	1	8	13	10	3	16
PKB ^a na 1 mieszkańca w zł	2	9	16	8	6	10	1	11	15	14	5	3	12	13	4	7
Wartość dodana brutto ^a w %:																
rolnictwo	15	5	4	10	7	13	11	8	12	1	14	16	6	2	3	9
przemysł i budownictwo	2	10	13	3	7	8	16	5	6	15	11	1	9	12	4	14
usługi	14	9	3	12	11	5	1	13	8	6	4	15	10	7	16	2
Nakłady inwestycyjne ^b na 1 mieszkańca w zł	2	10	16	8	4	7	1	12	14	13	3	5	15	11	6	9
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B+R) ^b na 1 mieszkańca w zł	6	12	8	16	5	2	1	14	9	13	4	7	15	10	3	11
Spółki handlowe na 1000 mieszkańców	3	9	12	4	10	7	1	11	14	15	2	8	16	13	5	6
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto ^c w zł	4	13	10	14	12	5	1	7	16	9	3	2	11	15	8	6
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	16	7	12	5	15	2	10	11	4	8	6	13	1	3	9	14

^a — w 2006 r.; ^b — w 2007 r.; ^c — bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.
Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

licząc naturalnych warunków — wyróżnikach rozwoju społeczno-ekonomicznego. Potwierdzają one również jednoznacznie odstawanie w takim rankingu województw regionu wschodniego, trwale utrzymujących pozycje outsiderów.

Tabela 30.

Polskie regiony (NTS) i województwa (TSZ) w porównaniu ze średnimi dla 27 krajów Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Przeciętne dalsze trwanie życia		Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	PKB brutto na 1 mieszkańca w PPS (UE-27 = 100)	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B+R) w % PKB	Współczynnik aktywności zawodowej w % dla osób w wieku 15–64 lata	Wskaźnik zatrudnienia w % dla osób w wieku 15–64 lata	Stopa bezrobocia w %	
	mężczyźni	kobiety						ogółem	osób w wieku poniżej 25 lat
	2007							2006	
UE-27	75,8	82,0	4,7	100,0	2,0	70,0	65,0	7,0	16,0
Polska	71,0	79,7	6,0	52,3	0,56	63,2	57,0	9,6	21,7
region centralny	70,4	79,8	4,8	69,3	0,96	66,4	60,2	9,1	20,1
łódzkie	68,7	78,7	4,8	48,0	0,54	65,1	59,0	9,3	17,8
mazowieckie	71,3	80,4	4,9	83,6	1,07	67,1	60,9	9,1	21,3
region południowy	71,4	79,5	6,6	50,6	0,56	60,8	55,7	8,3	20,6
małopolskie	72,5	80,7	6,4	45,4	0,92	63,6	58,1	8,5	24,2
śląskie	70,7	78,8	6,7	55,5	0,36	58,8	54,1	8,1	17,5
region wschodni	71,4	80,6	5,7	36,3	0,32	65,1	58,4	10,0	24,3
lubelskie	70,2	80,2	6,1	35,3	0,44	66,3	59,8	9,5	24,3
podkarpackie	72,9	80,9	6,0	35,8	0,39	62,7	56,5	9,6	24,4
podlaskie	71,5	80,9	5,0	38,4	0,25	65,2	59,2	8,9	19,7
świętokrzyskie	71,0	80,6	5,0	39,8	0,08	66,5	58,3	12,1	27,8
region północno-zachodni	71,0	79,4	6,8	51,4	0,34	61,6	55,8	9,3	21,2
lubuskie	70,3	78,9	6,0	46,5	0,10	61,7	55,6	9,8	25,1
wielkopolskie	71,4	79,5	6,7	55,1	0,46	62,8	57,6	8,3	19,3
zachodniopomorskie	70,6	79,2	7,4	47,7	0,19	58,7	51,9	11,5	24,5
region południowo-zachodni	70,9	79,3	6,3	50,2	0,31	62,7	55,2	11,9	21,7
dolnośląskie	70,4	79,0	6,9	56,0	0,35	63,0	55,0	12,7	22,8
opolskie	72,1	80,0	4,4	42,1	0,16	61,9	56,0	9,4	18,3
region północny	70,7	79,5	6,0	45,5	0,38	61,3	54,9	10,4	22,6
kujawsko-pomorskie	70,4	79,1	6,1	45,1	0,35	60,7	53,8	11,3	22,9
pomorskie	71,6	79,6	6,4	51,5	0,51	62,3	56,3	9,5	20,8
warmińsko-mazurskie	70,0	79,7	5,4	39,5	0,18	60,8	54,4	10,5	25,1

Źródło: *Regiony Polski*, dz. cyt.

Zgrupowane w tabeli 30. dane o przeciętnym poziomie dla wszystkich krajów Unii Europejskiej oraz w układzie według regionów i województw, wskazują na znaczny dysparytet ich rozwoju. W najważniejszym wskaźniku produktu *per capita* w 2006 r. odstawiamy znacząco *in minus* (por. także szczegółowe uwagi w rozdziale dotyczącym produktu krajowego brutto). Jedyne województwo mazowieckie pozostaje w tyle aktualnie zapewne o $<1/10$ dla średniej UE-27. Ponadto — według stanu w 2007 r. (według poziomu dla kraju):

- żyjemy średnio krócej o: 5 lat — mężczyźni i >2 lat — kobiety, i mamy o $>1/4$ wyższą śmiertelność niemowląt,
- mamy o 7–8% niższe wskaźniki zatrudnienia i aktywności zawodowej oraz o $>1/3$ wyższą stopę bezrobocia,
- żenująco, bo blisko czterokrotnie, niższy jest udział w produkcji krajowym brutto nakładów na badania i rozwój.

Jak wynika z powyższego, czeka nas długa i mozolna droga doganiania UE-27, tym trudniejsza, że nie rozwijamy odpowiednio gospodarki opartej na wiedzy (niskie nakłady na badania i rozwój), a dysparytety rozwoju regionów — jak wynika z zaprezentowanej w opracowaniu obszernej faktografii — nie zmniejszają się, a wręcz ulegają pogłębieniu.

10. Podsumowanie

Wyniki badań przeprowadzonych w ramach przedmiotowych studiów, oparte na bardzo bogatej i reprezentatywnej faktografii, wskazują na znaczące zróżnicowanie regionalnego rozwoju społeczno-ekonomicznego naszego kraju. Szczególnym walorem tego opracowania jest spektakularna egzemplifikacja faktu, że owo zróżnicowanie nabiera trwałego charakteru mimo deklarowanej strategii wyrównywania poziomów. Co gorsza, owej międzyregionalnej (międzywojewódzkiej) petryfikacji miejsc w wielodzielnicowym rankingu wyróżników rozwoju społeczno-ekonomicznego towarzyszy dalsza ich polaryzacja. Wyniki tego opracowania, przedstawione — *grosso modo* — w bardzo zwięzłej formie, wyraziście to potwierdzają.

W badanym okresie 1998–2008 nastąpiło zmniejszenie liczby ludności w sytuacji spadku dzietności kobiet do poziomu ok. 1,3 — niezapewniającego zastępowalności pokoleń (2,1). Nastąpiło to także w wyniku ujemnego bilansu migracji zagranicznych, mimo pewnego wydłużenia średniego trwania życia, które miało zbliżony poziom we wszystkich województwach, w tym najniższy w śląskim, najsilniej antropogenicznie zdegradowanym, a najwyższy w województwach „czystszych” środowiskowo (np. podlaskie). Na lata do 2035 r. przewiduje się dalszy spadek liczby ludności (o >2 mln), mniejszy na wsi niż w miastach, co zapewne wynikać będzie z kontrurbanizacji. Inne ważniejsze zmiany demograficzne to postępujący proces starzenia się społeczeństwa — podobny we wszystkich regionach — i rosnące stąd obciążenie pracujących osobami niepracującymi (w wieku przed- i poprodukcyjnym).

Na rynku pracy występowało w 2008 r. znaczące zróżnicowanie regionalne. Wskaźnik zatrudnienia przebiegał w 2008 r. od 45,6% w województwie

zachodniopomorskim do 55,3% w mazowieckim, a stopa bezrobocia od 9,6% w zachodniopomorskim do 6,0% w mazowieckim. Znaczące były różnice struktury zatrudnienia. Np. w usługach zatrudnionych było 64% w województwie mazowieckim, a jedynie 42% w świętokrzyskim. Z kolei w rolnictwie, leśnictwie i rybactwie tylko 3,3% w śląskim i aż 33,7% w lubelskim. Konsekwencją takiej struktury były: wyższa wartość dodana na 1 pracownika w województwach o większym udziale pracujących w usługach i przemyśle, a najmniejsza w województwach o charakterze rolniczym. Niekorzystnie, także w ujęciu międzywojewódzkim, przedstawiała się kilkunastoprocentowa różnica między płacą za godzinę przepracowaną a opłaconą. W okresie 1998–2008 o 2,1 mln zmalała liczba pracujących, także przy spadku (o <0,4 mln) liczby bezrobotnych (z 10,4 do 9,5%), w tym najbardziej na nie narażonym warmińsko-mazurskim (z 19,7 do 16,8%). Natomiast najwyższy jego wzrost wystąpił w województwie świętokrzyskim (z 12,1 do 13,7%). Niestety lata 2009 i 2010 to dalszy wzrost bezrobocia w skali ogółem, o zróżnicowanym poziomie w województwach.

W okresie 1998–2008 we wszystkich województwach nastąpiła poprawa sytuacji materialnej ludności, wynikająca ze wzrostu: płac, świadczeń emerytalnych oraz dochodów gospodarstw domowych. Miała ona różny zakres regionalny. W dalszym ciągu najwyższy poziom średnich płac brutto występował w województwie mazowieckim, a najniższy w warmińsko-mazurskim i podkarpackim. W 1998 r. te pierwsze były wyższe od tych drugich o 45% i 43%, a w 2008 r. o 52% i 51%. Podobny dysparytet (39% i 53%) wystąpił w stosunku do województwa lubuskiego. Świadczy to nie tylko o utrwalaniu się krańcowych lokat takiego rankingu regionalnego, ale także o postępującej w nim polaryzacji.

Mocno zróżnicowana jest intensywność budowania mieszkań. Średniorocznie w latach 1998–2009 budowano >5 mieszkań na 1 tys. ludności w województwie mazowieckim, a jedynie <2 w: opolskim, śląskim i świętokrzyskim. W wyniku tego rośnie rozpiętość przestronności zaludnienia mieszkań. W 2008 r. najkorzystniejszy wskaźnik (25,8 m² pum *per capita*) nastąpił w województwie mazowieckim, a najgorszy (21,8) w warmińsko-mazurskim.

Wyjątkowo duże jest zróżnicowanie jednostkowych dochodów i wydatków w budżetach województw. Np. w 2008 r. choć z 16 województw aż 11 miało w budżecie nadwyżkę dochodów nad wydatkami, to deficyt z 5 z nich, w tym głównie mazowieckiego (152% krajowego deficytu), wygenerował nadwyżkę wydatków nad dochodami w wysokości –8 zł *per capita* (332–340). Rozpiętość jednostkowych poziomów między województwami to w przypadku dochodów od 242 zł *per capita* w województwie śląskim do 492 zł w mazowieckim oraz przy wydatkach od 261 w łódzkim do 592 w mazowieckim. Wyjątkowo zrównoważone budżety miały województwa małopolskie i zachodniopomorskie, w których nadwyżka dochodów nad wydatkami stanowiła niespełna 1%. Przy omawianiu budżetów województw podkreślenia wymaga fakt słabej absorpcji środków z Unii Europejskiej właśnie przez te najsłabiej rozwinięte, co

zapewne wynika z braku niezbędnych własnych środków potrzebnych do dofinansowania projektów.

Inwestycje stanowiące w ujęciu *per capita* w 2008 r. 5,7 tys. były — w kontekście innych wyróżników — relatywnie mniej zróżnicowane, mimo że najwyższy ich poziom w województwie mazowieckim przekraczał poziom minimalny z lubelskiego 2,5-krotnie. W latach 1998–2008 średni poziom inwestycji na 1 osobę zwiększył się o 95%, w tym najbardziej (o 191%) w województwie łódzkim, a najslabiej w opolskim (o 48%) i mazowieckim (o 55%). Dla porównania: w 1998 r. najwyższy wojewódzki poziom inwestycji *per capita* z mazowieckiego (5,8 tys. zł) przewyższał minimalny z lubelskiego (1,6 tys. zł) ponad 3,5-krotnie. Zatem w zakresie tym nastąpiła pewna moderacja rozpiętości. Rozpiętość międzywojewódzkiej wartości środków trwałych *per capita* przebiegała w 2008 r. od 45,3 tys. zł w województwie kujawsko-pomorskim do 97,1 tys. zł w mazowieckim, co oznaczało rząd 2,1-krotności, wobec <1,8 w tych samych województwach w 1998 r.

Nieco szerszą sekwencję analityczną poświęcono w opracowaniu produktowi krajowemu brutto, jako że stanowi on najważniejszy, syntetyczny wskaźnik rozwoju ekonomicznego, przydatny — szczególnie w ujęciu *per capita* — do studiów komparatywnych. Rozpiętość międzywojewódzka PKB *per capita* w 2007 r. wyniosła (kraj = 100,0) od <68% w województwach podkarpackim i lubelskim oraz 10 innych poniżej średniej krajowej do >160% w mazowieckim. To w nim oraz w śląskim, dolnośląskim i wielkopolskim uzyskano przewyższenie średniego poziomu krajowego z 6 regionów — tylko w centralnym, ważącym z 28% krajowego PKB uzyskano znaczące (138%) jego przewyższenie w ujęciu *per capita* oraz nieznaczne (102%) w południowo-zachodnim. W pozostałych 4 regionach uzyskano poziom poniżej krajowego: 70% we wschodnim, 88% w północnym oraz po 98% w południowym i północno-zachodnim. Podobnie — w ujęciu regionalnym — kształtowały się relacje nominalnych dochodów do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych. Zbliżone relacje w ujęciu regionalnym występowały w odniesieniu do jednostkowych poziomów wartości dodanej, co zdeterminowane było, tak jak poprzednie wskaźniki, strukturą jej wytworzenia, gdyż np. w usługach nierynkowych wartość dodana *per capita* w 2007 r. wynosiła np. 62,5 tys. zł w przemyśle, 82,2 tys. zł w budownictwie, a w rolnictwie, leśnictwie i rybactwie tylko 18,9 tys. zł. Realne dochody brutto *per capita* wzrosły w latach 2000–2007 o >18%, w tym w sposób zbliżony we wszystkich województwach (od 115% w zachodniopomorskim do 125% w pomorskim). W okresie od erygowania 16 województw (1998 r.) do 2007 r. PKB *per capita* zwiększył się — w ujęciu nominalnym — o 126%, w tym aż o 136% w województwie mazowieckim i o 105% w śląskim. Przy porównaniu poziomu PKB *per capita* w kraju — według *Purchasing Power Parity* — ze średnim w 27 krajach Unii Europejskiej, okazuje się, że w latach 2000–2006 relacja ta poprawiła się średnio o 4 punkty (do 52,3%). Najwyższy jej poziom (83,6%) wystąpił w województwie mazowieckim, 5 województw (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, warmińsko-mazurskie i świę-

tokrzyskie) miało ją w wysokości <35–40% średniej UE-27. Realna dynamika PKB *per capita* wyniosła w latach 2003–2007 blisko 125%, od 112% w podlaskim do 131% w mazowieckim. Informacje powyższe spektakularnie potwierdzają nie tylko petryfikację na pozycjach liderów i outsiderów, ale również pogłębianie się rozziemu między nimi.

Dane dotyczące rankingu 16 województw w odniesieniu do najważniejszych wyróżników charakteryzujących poziom ich rozwoju społeczno-ekonomicznego potwierdzają dobitnie samotne liderowanie w nim mazowieckiego. Równocześnie dokumentują one ewidentne odstawanie w tym rankingu szeregu województw-outsiderów, w tym głównie z regionu wschodniego. Potwierdza to również konfrontacja stanu rozwoju polskich regionów na tle średnich dla UE-27. Czeka nas długa droga doganiania średnich dla UE, czemu nie sprzyja wyjątkowo niski poziom nakładów na gospodarkę opartą na wiedzy oraz dość słaba absorpcja środków unijnych przez najsłabiej rozwinięte regiony kraju. Stąd różnice regionalne w poziomie nie tylko nie zmniejszają się, ale wręcz pogłębiają. W tym kontekście warto podkreślić różnice między metropoliami a ośrodkami administracyjnymi im podlegającymi. Spektakularną egzemplifikacją tego zjawiska jest — przede wszystkim — dystans między Warszawą a resztą województwa mazowieckiego, które bez niej byłoby jednym z najsłabiej rozwiniętych regionów kraju, kwalifikującym się do pomocy z UE, z której — w istniejącej sytuacji — nie może korzystać.

Rekapitulując wyniki przedstawionych w opracowaniu studiów, można stwierdzić, że stan rozwoju społeczno-ekonomicznego naszego kraju jest bardzo zróżnicowany i bynajmniej nie następuje jego regionalne wyrównywanie, a wręcz przeciwnie. Wskazuje na to stałość miejsc liderów i outsiderów jego regionalnego rankingu, a także niejednokrotne zjawiska polaryzacji ważnych wyróżników charakteryzujących ten rozwój.

A b s t r a c t Regional disparities of socio-economic development

The Article presents selected regional disparities of socio-economic development in Poland between 16 voivodeships and 6 macroregions in the period of 1998–2008, focusing on 2008.

